

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye'nin Geç Atılmış Doğru Adımı: Spitzbergen/ Svalbard Antlaşması

AUTHORS: Hüseyin KARABULUT, Sami Bugrahan KARABULUT

PAGES: 149-177

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3184981>

Türkiye'nin Geç Atılmış Doğru Adımı: Spitzbergen/Svalbard Antlaşması

Türkiye's Delayed Right Step: Spitzbergen/Svalbard Treaty

Hüseyin Karabulut¹ , Sami Buğrahan Karabulut²

¹ Sorumlu yazar/Corresponding author:
Hüseyin KARABULUT (Tarih Öğretmeni/
Araştırmacı),
Milli Eğitim Bakanlığı, Levent Aydın Anadolu
Lisesi, Antalya, Türkiye
E-posta: hkarabulut0766@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-1593-3837

² Sami Buğrahan Karabulut (Lisans Öğrencisi),
Antalya Bilim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Antalya, Türkiye
E-posta: xxxxxxx
ORCID: 0000-0003-1689-2616

Başvuru/Submitted: 02.06.2023
Revizyon Talebi/Revision Requested:
09.08.2023
Son Revizyon/Last Revision Received:
11.08.2023
Kabul/Accepted: 14.08.2023

Atıf/Citation: Karabulut, H., Karabulut
S.B. "Türkiye'nin Geç Atılmış Doğru Adımı:
Spitzbergen/Svalbard Antlaşması". *Avrasya
İncelemeleri Dergisi - Journal of Eurasian Inquiries*
12, 2 (2023): 149-177.
<https://doi.org/10.26650/jes.2023.13089>

Öz

Kutuplar, insanoğlunun merak ettiği ve buralara ulaşmak için çok fazla uğraş verdiği coğrafi bölgelerin başında gelmektedir. Günümüzde Arktika Bölgesi içerisinde Norveç'in "kahyalığında-idari yönetim" bulunan Spitzbergen/Svalbard Takımadaları, 1596 yılındaki keşfinden beri birçok farklı ülkenin dikkatini çekmiştir. Kuzey Buz Denizi kıyılarını ve daha başka coğrafyaları keşfetmek için bir üs konumuna gelen Spitzbergen/Svalbard Takımadaları, özellikle kutup ayları, balina ve mors gibi deniz canlılarına ev sahipliği yapmaktadır. Daha sonraki yüzyıllarda maden ve enerji kaynaklarının keşfi burada sanayileşmeyi başlatmıştır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren Norveç, İsveç, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya ve Danimarka gibi daha birçok ülke bölgeye çeşitli gözlem ve araştırma istasyonları kurmuşlardır. 1920 yılına kadar terra nullius statüsünde bulunan takımadalarında başta Fransa ve İspanya olmak üzere Büyük Britanya, Norveç, Çarlık Rusya'sı ve Danimarka hak iddialarında bulunarak hakimiyet kurmak istemişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupa'da Paris Barış Konferansı'nın yapıldığı günlerde, 9 Şubat 1920'de Versay'da Spitzbergen/Svalbard Antlaşması imzalanmıştır. Bugün 46 ülkenin imza koyduğu antlaşma ile bu ülkelerin vatandaşlarına eşitlik ilkesi geçerli olacak, kimseye imtiyaz tanınmayacaktır. Savaşın mağlup çıkan Almanya ve Sovyet Rusya gibi Osmanlı Devleti de bu antlaşmaya gereken önemi ver(e)mediğinden taraf olmamıştır. Kurulan yeni Türk Devleti'nin, Milli Mücadele içerisinde yer alması ve savaşın getirdiği zor şartlardan ötürü Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'na taraf olmayı düşün(e)medikleri anlaşılmaktadır. Türkiye Kuzey Kutbu'na kültürel, bilimsel, tarihi ve ticari bir perspektiften bakarak araştırma üs ve teknolojiyle yer alma mücadelesini artırmalıdır. Arktika'ya girmekte geç kalınmış olsa da Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'na taraf olma girişimi küresel iklim değişikliği, deniz canlıları, enerji kaynakları etkileri üzerine yapılacak bilimsel çalışma ve projelere katkı sağlayacaktır. Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nı bilimsel amaçlı araştırma yapmak üzere 2022 yılı itibarıyla 52 ülkeden 616 aktif proje olmak üzere 5904 bilim insanı ziyaret etmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Arktika, Spitzbergen/Svalbard Takımadaları, Spitzbergen/Svalbard Antlaşması

ABSTRACT

Polar regions are geographical areas that arouse human curiosity and require a

considerable amount of effort to reach. Spitzbergen/Svalbard Archipelago, located within the Norwegian “stewardship” in the Arctic Region, has attracted considerable attention from several different countries since the area was discovered in 1596. Serving as a base for exploring the coasts of the Arctic Ocean and other geographies, the Spitzbergen/Svalbard Archipelago is home to a wide and unique range of marine creatures, such as polar bears, whales, and walruses. The discovery of mineral and energy resources in the later centuries initiated industrialization in this region. Since the late 19th century, several countries, such as Norway, Sweden, the United States, Germany, and Denmark, have established observation and research stations in the area. Until 1920, when the Archipelago held terra nullius status, several countries, including France, Spain, Great Britain, Norway, the Russian Empire, and Denmark, sought to establish sovereignty by asserting territorial claims. Following World War I, on February 9, 1920, the Spitzbergen/Svalbard Treaty was signed in Versailles during the Paris Peace Conference. The treaty, signed by 46 countries today, ensures the principle of equality for the citizens of these countries and does not grant privileges to anyone. Owing to the lack of regard shown to this treaty by defeated countries in the war, such as Germany and Soviet Russia, the Ottoman Empire did not take a side. It can be understood that the newly established Turkish state did not consider becoming a party to the Spitzbergen/Svalbard Treaty owing to its participation in the National Struggle and the difficult conditions brought about by the war. Türkiye should increase its efforts to participate in the Arctic from cultural, scientific, historical, and commercial perspectives through research bases and technology. Although it may be late to enter the Arctic, attempts to become a party to the Spitzbergen/Svalbard Treaty will contribute to scientific studies and projects related to global climate change, marine life, and energy resources. As of 2022, 5,904 scientists from 52 countries have visited the Spitzbergen/Svalbard Archipelago for scientific research, including 616 active projects.

Keywords: Türkiye, Arctic, Spitzbergen/Svalbard Archipelago, Spitzbergen/Svalbard Treaty

EXTENDED ABSTRACT

Polar regions are geographical areas that arouse human curiosity and require a significant amount of effort to reach. Spitzbergen/Svalbard Archipelago, located within the Norwegian “stewardship” in the Arctic Region, has attracted considerable attention from several different countries since the area was discovered in 1596. Serving as a base for exploring the coasts of the Arctic Ocean and other geographies, the Spitzbergen/Svalbard Archipelago is home to a wide and unique range of marine creatures, such as polar bears, whales, and walruses. The discovery of mineral and energy resources in later centuries initiated industrialization in this region. Since the late 19th century, several countries, such as Norway, Sweden, the United States, Germany, and Denmark, have established observation and research stations in the area. Until 1920, when the Archipelago held terra nullius status, several countries, including France, Spain, Great Britain, Norway, the Russian Empire, and Denmark, sought to establish sovereignty by asserting territorial claims. Following World War I, on February 9, 1920, the Spitzbergen/Svalbard Treaty was signed in Versailles during the Paris Peace Conference. The treaty, signed by 46 countries today, ensures the principle of equality for the citizens of these countries and does not grant privileges to anyone. Owing to the lack of regard shown to this treaty by defeated countries in the war, such as Germany and Soviet Russia, the Ottoman Empire

did not declare a position. It can be understood that the newly established Turkish state did not consider becoming a party to the Spitzbergen/Svalbard Treaty owing to its participation in the National Struggle and the difficult conditions brought about by the war. Türkiye should increase its efforts to participate in the Arctic from cultural, scientific, historical, and commercial perspectives through research bases and technology. Although it may be late to enter the Arctic, attempts to become a party to the Spitzbergen/Svalbard Treaty will contribute to scientific studies and projects related to global climate change, marine life, and energy resources. As of 2022, 5,904 scientists from 52 countries have visited the Spitzbergen/Svalbard Archipelago for scientific research, including 616 active projects.

Aside from the similar or different features of the poles, whose extremes were reached in the 20th century, whether the scientific community entirely agrees on the name of the northern part of the two opposite regions is debatable. Regarding the name of the Arctic or Arctic Region located at the North Pole, the scientific environment seems to be divided into two poles like the world.

After the discovery of the archipelagoes known as “A Paradise of Whales,” several European countries’ claims of rights in this area caused a hegemonic struggle. The richness of energy and mineral resources, and the abundance of whales and other valuable organisms, sparked a struggle that lasted over 300 years. The dominant efforts of France, the Kingdom of the Netherlands, the Kingdom of Spain, the United Kingdom, and the Russian Empire did not yield material results, and the proposal for dominion under the “Kingdom of Norway, the poorest country in Europe at the time,” was also rejected. Subsequently, attempts to maintain sovereignty by Sweden, Norway, and the Russian Empire faced opposition from the United States and Germany, leading to no resolution.

As mentioned above, the Spitsbergen/Svalbard Treaty was signed during the Paris Peace Conference in Europe, on February 9, 1920, in Versailles. On comprising 13 articles addressing military, political, legal, and environmental aspects, the treaty came into effect. The countries that were parties to the treaty would equally benefit from the territorial waters, fjords, and lands of the archipelagoes and obtain various rights in areas such as residence, fishing, hunting, industry, trade, and education.

1. Giriş

Coğrafi açıdan kutuplar, yüzyıllardır insanoğlunun merak ettiği ve buralara ulaşmak için çok fazla uğraş verdiği bölgelerin başında gelmektedir. Siyasal açıdan 20.yüzyıl başlarında çok kutuplu uluslararası sistem, Soğuk Savaş (1947-1991) ile devam etmiş ancak Sovyetler Birliği'nin (SSCB) yüzyılın sonunda (1989) dağılmasıyla ABD, tek kutup olarak sistem içinde varlığını devam ettirmiştir. Ancak Rusya'nın Arktika Bölgesi'ne yeniden dönüşü ve dünyanın sayılı ekonomik gücü Çin'in de bölgeye girmesiyle çok kutuplu bir sistem yeniden kendini göstermiştir.

Kuzey'de Arktika, Güney'de Antarktika birbirine zıt iki farklı konumda yer almaktadır. Arktika'nın etrafı Kuzey Buz Denizi ve karalar ile çevrili iken, Antarktika etrafı tamamen derin sularla ve kalın buzullarla kaplı bir bölgedir. Her iki bölgenin kutup noktasına en yakın ulaşım 20. yüzyılda gerçekleşmiştir. Arktika Bölgesi'nin “*en uç noktaya ilk ulaşım İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1970 ve 80 yıllarda*” (Gümrükçü, 2015: 4) anca ulaşılırken, Antarktika Bölgesi'nin “*en uç noktaya ulaşım Birinci Dünya Savaşı öncesinde 1911 yılın aralık ayında*” (Gümrükçü, 2015: 4) gerçekleşmiştir. Gümrükçü'nün dediği gibi “*Arktika ve Antarktika hem geçmişimizin sırlarını içinde barındırmaktadır hem de geleceğimizin ümitlerini de şekillendirmektedir*” (Gümrükçü, 2015: 4 vd). Antarktika “*uzun zamandır barışa, bilime ve çevrenin korunmasına adanmış bir kıta*” (Caymaz & Özsoy, 2022: 11) olarak değerlendirilip kabul edilirken Arktika ise “*madenlerin, petrolün, doğal gazın ve değerli toprakların*” (Gümrükçü & Güneş, 2020: 1) olduğu bir alan olarak görülmektedir. Dolayısıyla her iki kutup bölgesi bilimsel, siyasi, ekonomik, jeopolitik, jeostratejik ve ekolojik açıdan tüm toplumları ve ülkeleri ilgilendirmektedir. Öyle ki Arktika'da kalın ve yüksek buz dağları ve permafrost kaplı alanlar erirken, doğal flora ile fauna tehdit ve tehlike altında kalmaktadır.

200'e yakın araştırmasıyla bir Arktika uzmanı olan dünyaca ünlü Amerikalı bilim insanı Oran R. Young, ilk defa 20.yüzyılın sonlarına doğru 1985 yılında “*Arktika Çağı*” (Gümrükçü, 2015: 5) kavramını kullanmıştır. Young'dan 30 yıl kadar sonra bir başka bilim insanı Harun Gümrükçü “*her iki kutbu ve derin denizleri de kapsayacak anlamda Kutup Çağı*” (Gümrükçü & Ceritli, 2020: 2) kavramını ortaya atmış ve Türkiye'de ilk defa Küresel Bakışla Kutup Çağı ismiyle seri halinde kitaplar yayımlamıştır. Bu ve benzer yayımlar neticesinde Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra dünyanın en soğuk iki bölgesine artarak devam eden bir ilginin varlığından söz etmek mümkündür. Bu ilginin oluşmasında bilimsel araştırmalar dışında elbette ki küresel ısınma, buzulların erimesiyle açılan yeni yeni ticari rotalar ve gelişen gemi ve navigasyon teknolojisi etkili olmuş ve sonuçta buralara erişim kolaylaşmıştır (Karasoy, 2020: 87 vd.).

Arktika Bölgesi içerisinde Norveç'in “*kahyalığında-idari yönetim*” bulunan Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nı, bilimsel amaçlı araştırma yapmak üzere 2022 yılı itibarıyla 52 ülkeden 616 aktif proje olmak üzere 5904 bilim insanı ziyaret etmiştir.¹ Antarktika'da yaklaşık

1 Bilimsel çalışma ve projeler ile bilim insanların ziyaret kayıtlarının tutulduğu portal her sene bilgilerini güncellemektedir. Research in Svalbard Portal (RIS), erişim 08 Temmuz 2022, <https://www.researchinsvalbard.no/>

5000 olan nüfusuna karşılık burada 30 ülke tarafından 100'ün üzerinde bilim üssü kurulmuş ve bu sayı artarken Türkiye'nin de kalıcı üs kurma çalışmaları devam etmektedir (Ulusal Kutup Bilim Programı-2018-2022, UKBP İzleme ve Değerlendirme Raporları). Türkiye'nin kutup diplomasi girişimleri bireysel düzeyde her ne kadar 1960'lı yıllara dayansa da proje ve bilimsel çalışmaların somut ve resmi adımları, 2011 yılından sonra artarak devam ettiği bilinmektedir. T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, yayınladığı Ulusal Kutup Bilim Programı'nda (2018-2022) hedefini “*Kıtaya ulusal seferlerin düzenlenmesini ve Antarktika’da Türk bilim üssünün kurulmasını sağlama*” (Ulusal Kutup Bilim Programı-2018-2022, 2017:10 vd.) olarak belirlemiştir. Yine aynı programda Türkiye'nin, “*Antarktika’nın ve Arktik’ in geleceği ve kutupların korunmasında söz sahibi olması ve Arktik Konsey’e katılımına yönelik yol haritasının oluşturulması*” (Ulusal Kutup Bilim Programı-2018-2022:10 vd.) orta ve uzun vade bir hedef olarak ortaya konmuştur. Öyle ki programdan anlaşılabileceği gibi 2017 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'nın himayeleriyle yapılan çalışmaların büyük bir bölümü Antarktika'ya yönelik olduğu görülmektedir.

Bu çalışmamızın amaçlarından bir tanesi Arktika, Antarktika, Spitzbergen ve Spitsbergen gibi kavramları açıklamaktır. Daha sonra Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'nın hukuki boyutu ile birtakım sorulara cevap aramak ve Türkiye'nin bu antlaşmaya taraf olmasıyla elde edeceği kazanımlarını ortaya koymaktır. Spitzbergen/Svalbard Takımadaları/Antlaşması, Arktika'nın jeopolitik ve jeostratejik boyutu, siyasi, ticari ve kültürel açıdan önemi üzerinde durulacak, Türkiye'nin Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'na neden taraf ol(a)madığı ve taraf olması gerektiği tartışılacaktır. Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın antlaşma öncesi ve sonrasının hukuki durumu nedir? Antlaşmanın uygulanabilirliği ve tartışma yaratan konular hakkında öne sürdüğü çözüm modeli yeterli gelmektedir midir? Türkiye bu antlaşma ile hangi kazanımları elde edecektir? Küresel iklim değişikliği antlaşmaya taraf ülkelere ne gibi yeni fırsatlar veya krizler doğuracaktır? Araştırma boyunca bu sorulara cevap aramak ve 103 yıl sonra Türkiye'nin parlamentoda oy birliği ile yasayı kabul etmesi temenni edilmektedir. Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'nın imzalanma süreci ve antlaşmanın maddeleri analiz edilmiş, araştırmada kullanılan kaynaklar tasnife tabi tutularak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Ulaşılabilen eski / yeni tarihli bilimsel çalışmalar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) konu ile ilgili verilen soru önergeleri, cevapları, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Marmara Araştırma Merkezi (MAM) ve Kutup Araştırmaları Enstitüsü'nün verileri (KARE) kullanılmıştır.

2. Kavram Tartışmaları

Türk Dil Kurumu (TDK) kavram terimini “*Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, mefhum, konsept, nosyon*” (Türk Dil Kurumu, 2022) olarak açıklamıştır. Birçok nesne, obje veya olay zihinlerde kavramsallaştırılarak herkes tarafından anlaşılır hale gelir ve insanların iletişim kurmasını sağlar. Kavramlar nesnelerin

veya objelerin kendine özgü “*doğrudan ve dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden*” (Malatyali & Yılmaz, 2010: 321 vd.) oluşmaktadır. Kavramların içinde yaşadığımız coğrafyayı “*anlamamızda ve anlamlandırmamızda*” (Malatyali & Yılmaz, 2010: 321 vd.) etkisi büyüktür. Ayrıca kavramların kendilerine has özelliklerinden dolayı “*doğru olarak öğrenilmesi ve öğretilmesi*” (Malatyali & Yılmaz, 2010: 321 vd.) bilimsellik açısından önemlidir.

Kuzey Kutbu’nda Arktika Okyanusu ile Güney Kutbu’nda Antarktika Kıtası yüzyıllardır coğrafyacılar, kâşifler ve maceraperestler tarafından bilinen ancak ulaşılması oldukça uzun zaman alan bölgelerdir. Arktika Okyanusu etrafı Rusya, ABD-(Alaska), Kanada, Norveç ve Danimarka (Grönland) tarafından karalar ile Kuzey Buz Denizi tarafından çevrili bir bölgeyi kapsamaktadır. Arktika 66. kuzey enlemi ile Kuzey Kutup noktası arasındaki 27 milyon km² bir alanı çevreleyen ve yüzde 98’i buzla kaplı coğrafi alan olarak bilinmektedir. Antarktika kıtası ise 14 milyon km² (285.000 km² buzsuz, 13.915 milyon km² buzla kaplı) ile kıtalar arasında beşinci sırada yer almaktadır. 60. güney enlemin altında kalan ve yerkürenin en soğuk bölgesi olan Antarktika, “*insanın dışardan yardım almaksızın asla hayatta kalamadığı*” (Gümrükçü, 2015: 241) coğrafi bir konumdadır. Kuzey, karalarla sınırlı buzla örtülü bir okyanus iken, güney derin suların kapladığı buzla bezenmiş-şimdilik- bir kıtadır.

Kuzey Kutup Bölgesi’nde geceleri ortaya çıkan Küçükayı ve Büyükayı takımyıldızlarındaki “*ayı*” ismi Yunanca da “*arktos*” kelimesinden gelmektedir (Nuttall, 2005: 117). Ayrıca “*Ayıya yakın, kuzey anlamına gelen Yunanca arktikos*” (GlobalSecurity.org) terimi de kullanılmıştır. TDK Sözlüğü’nde “*arktik*” Fransızca arctique sıfat olarak ve “*Kuzey Kutbu ’yla ilgili, Kuzey Kutbu yakınında olan*” (Türk Dil Kurumu, 2022) anlamıyla kullanılmaktadır. Antarktika ise (Antarktikos), “*ayı(lar)ın karşısında anlamına gelen Yunan ve Latin sıfatları ’antarktikos/ antarcticus’dan*” (Bulkeley, 2015: 2) gelmektedir. Dolayısıyla iki farklı yönde bulunan bölgelerin isimlendirilmesinde Antarktika “*ayıya yakın yerin*” zıttı olup yerkürenin güney tarafında yer almaktadır. Hem söylem olarak hem de zıt kutuplara karşılık gelmesinden ötürü Kuzey Kutup Bölgesi’nde kara ile çevrili alana Arktika, Güney Kutup Bölgesi’nde sularla çevrili alana Antarktika kavramının kullanılması daha uygun düşmektedir. Bu ve diğer bütün çalışmalarımızda Arktika isminin bölgeye hem coğrafik hem dil hem de söylem olarak karşılık gelmesinden ötürü bu ismi kullanmaktayız. Ancak 20. yüzyılda en uç kısımlarına ulaşılabilen kutupların benzer veya farklı özellikleri bir yana, bilim insanlarının iki zıt bölgenin kuzeyde kalan kısmının ismi üzerinde tam bir mutabık olduğu tartışmalıdır. Öyle ki Kuzey Kutbu’nda yer alan Arktika veya Arktik Bölgesi’nin ismi konusunda, bilim çevresi de dünya gibi iki kutba ayrılmış gözükmemektedir.²

2 Türkiye’de 21.yüzyılda akademik anlamda Kuzey Kutbu üzerine çalışmalar yaparak onlarca makale / kitap yazan ve yazılmasına vesile olan Prof. Dr. Harun Gümrükçü bütün çalışmalarında Arktika kavramını kullanmış ve bu yönde de kullanılmasını teşvik etmektedir. TÜBİTAK MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Burcu ÖZSOY ise yazılarında ve konferanslarında Arktik terimini kullanmaktadır. Antarktika çalışmalarıyla bilinen Prof. Dr. Bayram Öztürk Arktik kavramını kullanırken Çin üzerinde çalışmalarıyla tanınan Prof. Dr. Serije Sezen Arktika ismini kullanan bilim insanları arasında yer almaktadır.

Alman coğrafyacı, kâşif ve seyyah Ernst Herrmann (1895-1970); Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın Vikingler tarafından 1174 yılında keşfedildiğini ve bu takımadalara “*Soğuk Kıyılar Ülkesi*” anlamına karşılık gelen Svalbard adını verdiklerini belirtmektedir (Gümrük & Ceritli , 2020: 36 ; Meyer, 2016: 2). Aynı zamanda Svalbard ismi, takımadalar içerisinde kabul edilip onaylanmış en eski isim olarak bilinmektedir (Jaklin, G.S. 2003: 8 vd.). 16. yüzyıl sonlarında (1596) Hollandalı kâşif Willem Barentsz (1550-1597), ilk anda Grönland Adası'nın devamı zannettiği Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'na ulaşmış ve buradaki dağ ve tepelerin sivri olmasından ötürü Almancadan ‘Sivri Dağ’ olarak tercüme edilen Spitz Bergen adını vermiştir (Gümrük & Ceritli , 2020: 36, Rossi , 2015: 93-136). Takımadalar, yıllar içinde birçok ülkenin kâşif ve coğrafyacıları tarafından ziyaret edilmesinden dolayı farklı isimlendirmeler verilmiş, zamanla yanlış telaffuz ve tercüme edilmiş, hatta başka isimlerle değiştirilmiş olması da ihtimal dahilindedir.³ Üç yüzyıldan fazla bir zaman sonra “*Spitzbergen/Svalbard yer adlarının kaotik durumunu bir düzen ve tekdüzelik haline getirmenin kesinlikle gerekli olduğu*”⁴ anlaşılmış ve 1930’lu yıllarda bir heyet tarafından bütün harita ve kitaplar incelenerek Norveç Ticaret Bakanlığına rapor olarak sunulmuştur. Ancak burada bir başka anlam ve yazım kargaşası karşımıza çıkmaktadır: Alman dilinde “*Spitzbergen*” olarak yazılır ancak telaffuzda “z” harfi “s”ye dönüşerek “Spitsbergen” şeklinde söylenmektedir. Birçok bilimsel araştırmada dahi Spitzbergen, farklı dillerdeki telaffuzu olan Spitsbergen haliyle kullanılmakta ve yazılmaktadır. Dolayısıyla Spitsbergen’in bu yazım hali, Alman gramer yapısına uygun düşmemektedir.⁵

19. yüzyıl sonlarına doğru Çarlık Rusya ile birleşik İsveç-Norveç Krallığı arasında, 1872 yılında bir antlaşma imzalanarak Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın hukukî konumu terra nullius (hiçbir kimseye/devlete ait olmayan bölge) olarak belirlenmiştir (Rossi, 2015: 98 vd.). 1920 yılında Paris Barış Konferansı'nda bütün devletlerin ortak mirası, bir res communis haline gelen takımadalarına, tam ve mutlak sahip (Hoel, 1937: 9 vd.) olan Norveç, eski terra

3 Adolf Hoel, *Skrifter Om Svalbard Og Ishavet*, Oslo 1937, 87. Eser 1927-1936 yılları arasında takımadalarına yapılan seferleri, analizler, faaliyet raporları, gemi ve kaptanlarına kadar detaylı biçimde anlatırken bolca topografik harita ve hesaplar, fotoğraf, resim ve illüstrasyonlarla desteklenmiştir. Ayrıca bkz. Svalbard yer isimleri için; G. S. Jaklin, haz. *The Place Names of Svalbard*, Norwegian Polar Institute, 2003.

4 Hoel, *Og Ishavet*, 87.

5 MEB’de İngilizce ve Almanca öğretmeni Özlenen Erdem’e katkısı için teşekkür ederiz.

nullius statüsünü ortadan kaldırmıştır. Ardından da Norveçleştirme⁶ politikasına uygun olarak Alman/Hollanda kökenli isminin yerine, İskandinav kökenli Svalbard ismini kullanmaya başlamıştır (Berg, 2013: 154).

3. Arktika Bölgesi/Kuzey Kutup Bölgesi'nin Jeostratejik ve Jeopolitik Konumu, Küresel Güçlerin Arktika Politikaları

16. yüzyılda Willem Barents'ın yolculuğundan itibaren 66° 30' kuzey enleminden daha kuzeyi, yerkürenin en uç kısmı maceraperestlerin, balina avcılarının, kâşiflerin son zamanlarda da bilim insanları ve turistlerin çekim alanı olmuştur. Küresel iklim değişikliğinin etkisiyle eriyen ve incelen buzullar deniz ve okyanus bölgelerinde yeni alternatif ticari rotaları ortaya çıkarmış, buna gemi teknoloji ve navigasyon sistemlerinin de eklenmesiyle ulaşım ve erişim kolaylaşmıştır (Karabulut, 2021: 264 vd.). 16 milyon km² kara parçası bir alanı kaplayan Arktika Bölgesi; Asya, Avrupa ve Amerika kıtasının kuzeyinde, Arktika Beşlisi olarak kabul edilen kıyı devletler (Rusya, Kanada, ABD, Norveç ve Danimarka) tarafından çevrili Kuzey Kutup Dairesi'nin kuzeyinde yer almaktadır. Anlaşılabileceği gibi Arktika, Antarktika gibi etrafı sularla değil büyük bir kısmı bölgesel ve küresel güçlerin toprakları ile çevrilidir. Bundan dolayıdır ki Arktika sadece bir deniz buzuyla kaplı okyanus değildir. Diğer okyanuslara oranla oldukça sıkı olan Arktika'da eylül ayında başlayan kış mevsiminin mart ayı sonuna kadar devam ettiği görülmektedir.

Editörlüğü Mark Nuttall tarafından yapılan Arktik Ansiklopedisi'nde Arktika, coğrafik olarak "...birçok ada ve takımadalar ile Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarının kuzey bölgelerini kapsar" (Nuttall, 2005: 117) şeklinde tarif edilse de bu tanımının dışında astronomik, iklim, deniz, bitki örtüsü, permafrost gibi özellikleriyle de bir sınır tanımlanmaktadır (Demirkılınç, 2015: 49 vd.).

Antarktika gibi sınırları antlaşma ile çizilmediği için kıyıdaş Arktika Beşlisi'nin yanına Finlandiya, İzlanda ve İsveç'in dahil olduğu Arktika devletler topluluğunun oluşturduğu konsüle, siyasi, hukuki ve ekonomik kazanımlardan kaynaklı bölge dışı birçok ülke gözlemci statüsünde

6 Roald Berg, "From "Spitsbergen" to "Svalbard" Norwegianization in Norway and in the "Norwegian Sea", 1820–1925", Article in Acta Borealia, 30/2 (2013), 154–173. DOI: 10.1080/08003831.2013.843322. Norveçli tarihçi Knut Einar Eriksen ve Einar Niemi; etimolojik ve filolojik bir terim olan Norveçleştirme kavramını, asimilasyon olarak görmektedir. Ülkenin kuzeyinde görülen Norveçleştirme hareketinin temel sebebi burada yaşayan etnik gruplardır. 19. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak yoğun olarak Kuzey Kutup Dairesi'nde yaşayan yerli halklara karşı Norveç tarafından uygulanan asimilasyon hareketidir. Norveç topraklarındaki Sami ve Finlandiya'dan gelen göçmen Kven gibi halkları siyasi, sosyal, ekonomik, dil ve kültürel bağlarından kopartma politikasıdır. Norveç kimliği oluşturmaya yönelik Samiler ve Finli göçmenler, Norveç dilini öğrenmeye zorlanmış, göçebe yaşam tarzlarını ve kültürlerini terk etme durumunda bırakılmışlardır. Siyasi amaçla uygulanan Norveçleştirme, coğrafi ve dilsel alanda yapılanlardan daha sert önlemleri içeren bir politikaydı. Norveç'in 1920 Spitzbergen/Svalbard Takımadaları Antlaşmasından hemen sonra bu takımadalarının isimlerini Norveçleştirme politikası gereği değiştirmek olmuştur. Norveçleştirme, etnik, dilsel veya kültürel geçmişleri ne olursa olsun, halkın rızası olsun veya olmasın, on dokuzuncu yüzyılda geliştirilen bir Norveç ulusal toplumu fikrine asimile etmeyi amaçlamıştır.

yer almaktadır.⁷ Arktika Bölgesi, Antarktika gibi yasal ve kesin hudutları belirlenemediğinden uzun zamandır ABD, Rusya, Çin ve AB üye ülkeleri gibi bölgesel ve küresel aktörlerin siyasi ve ticari rekabetinin yanında bilimsel çalışmalarıyla ön planda yer almaktadır. Küresel ve ulusal ölçekte yeni fırsatlar doğuran bölge, doğal kaynakları ve araştırma üsleri bakımından uluslararası ilişkilerde önemli bir konumda yer almaktadır. ABD ve Rusya gibi büyük hegemon güce sınırdaş olmasının yanında Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika kıtasının kesiştiği noktada yer alması, daha kısa alternatif rotaları bünyesinde barındırması, Arktika'yı büyük bir stratejik merkez ve üs haline getirmektedir. Ayrıca buzulların erimesi ve incilmesi ile ulaşım teknolojisindeki gelişmeler, bölgedeki tahmin edilen potansiyel enerji kaynakları, hidrokarbon rezervleri ve değerli madenlerin kontrol, çıkarma, işleme ve transferi açısından rekabet, kriz ve çatışma alanları oluşturacağı öngörülmektedir (The National Ocean Economics Program-NOEP- , Arctic Natural Resources).

İkinci Dünya Savaşı'nda kimi ülkelerin güvenli bir sığınak limanı olan Arktika'nın, Soğuk Savaş yıllarında artan askeri hareketlenme sonucu “*Sovyet Arktikası*” ile “*Batı Arktikası*” şeklinde iki ayrı bölge haline geldiği anlaşılmaktadır (Gümrük & Ceritli , 2020: 26 vd.). Bölge, dönemin iki büyük gücü (ABD-Sovyet Rusya) arasında nükleer ve denizcilik alanında önemli bir görev üstlenmiş, öyle ki “*yeni bir dünya savaşı durumunda bölgenin stratejik bir cephe haline geleceği*” (Tamnes, 2011: 48) bile ileri sürülmüştür. Bu durum büyük ölçüde Soğuk Savaş Dönemi sonuna kadar askeri statüsünü koruyarak devam etmiştir. Sovyetlerin dağılmasıyla güç odaklarının ilgisi bu alana yönelmiş, 21. yüzyılda askeri ve coğrafi konumundan çok jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik özelliklerinin yanında çatışma ihtimali yüksek bir bölge olarak ön plana çıkmaktadır.

Küresel iklim değişikliği birçok yerde olduğu gibi burada da yeni fırsatlar ve çatışma ortamı doğurmuştur. İklim değişikliğinin özellikle kıyı bölgelerindeki yerleşim yerlerini olumsuz etkileyeceği gibi Arktika Bölgesi'nin bazı alanlarını ise ulaşılabilir ve yaşanabilir hale getireceği⁸ tahmin edilmektedir. Bunun yanında Greenpeace'in “*Doğu Asya 2020*” raporunda Kuzey Kutbu'nda, 2035 yılında buzlu bir yaz ön görülmesi hem kısa ve uzun vadeli bir perspektiften bakan küresel ve bölgesel güçlerin hem de bölgeye “*nispeten uzak ve görünüşte doğrudan çıkarları olmayan uluslararası örgüt ve aktörlerin*” (Stephen, 2011: 94) ilgilerini artırmıştır. Özellikle deniz ticaret yollarının kullanımını, potansiyel doğal kaynaklara ve madenlere erişim ile madenlerin taşınmasını kolaylaştıracaktır. Potansiyel zengin enerji kaynaklarının yanında

7 Arktika Beşlisi; Arctic Council, erişim 8 Temmuz 2020, <https://www.arctic-council.org/>. Arktika Okyanusu'na kıyısı olan Rusya, Kanada, ABD (Alaska), Norveç ve Danimarka (Grönland) devletleridir. Beşliye İsveç, İzlanda ve Finlandiya'nın Arktik Bölgesi'nde toprakları bulunmasından ötürü, beşli yerine Sekiz Arktika Devletleri oluşmuştur.

8 Timothy Heleniak, “*Migration in the Arctic*”, Arctic Yearbook 2014, 2013, 2. İklim değişikliği ile; havanın daha rüzgârlı ve fırtınalı olması, seyrü sefer hareketlerinde kısıtlama, kurtarma operasyonlarında güçlüklerin yaşanması, fazla ısınan deniz suyunda canlı popülasyonunda değişiklikler, balıkçılık yapılan alanının değişmesi, Kuzey Kutbu/Arktika Bölgesi'ne özellikle işçi göç akışı, yerli halkların beslenme, barınma, nüfus ve yaşam şartlarının değişmesi gibi muhtemel sorunlar ve etkiler görülebilir.

Arktika Bölgesi'nin son yıllarda bilimsel çalışmaların yapıldığı bir laboratuvar haline geldiği (Loukacheva, 2010: 33 vd.), enerji kaynakları ve doğal zengin kaynaklar dışında bölgede balıkçılık, nakliye, taşımacılık ile turizm alanında hareketlilik artacaktır.

17. yüzyılda, balina avcılığı tarafından Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nda kömürün keşfedilmesi ve gemilerde kullanılmasıyla Arktika Bölgesi'nde ilk defa madencilik başlamıştır (Boyd & Bjerkgård, 2016: 9). Dolayısıyla Arktika'da 300 yıldır kömür madeninin, 18. yüzyıldan itibaren de elmas, altın ve diğer kıymetli kaynakların varlığı bilinmektedir.⁹ ABD Jeolojik Araştırması'nın (USGS) 2008 yılında yaptığı tahminlere göre Arktika Bölgesi'nde “*jeolojik olarak tanımlanmış 25 alanda 90 milyar varil petrol, 47 trilyon metreküp doğal gaz ve 44 milyar varil sıvı gazın*” (The United States Geological Survey (USGS), 2008) varlığı söz konusudur. Öyle ki bu tahminler, keşfedilmemiş dünya petrol rezervinin yüzde 13'üne, gaz rezervinin de yüzde 30'una tekabül etmektedir (USGS, 2008). Bölgedeki enerji kaynaklarının yaklaşık dörtte biri Arktika Okyanusu kıyıdaş ülkelerine aittir. Mevcut gaz ve petrol kaynaklarının yarısından biraz fazlası Rusya'ya, yüzde 20'si ABD'ye geri kalanı da Kanada, Norveç ve Grönland arasında dağılmaktadır (USGS, 2008). Bunun yanında permafrost çözüldükçe¹⁰ “*daha önce ulaşılamayan değerli metaller, nadir toprak elementleri, fosil yakıtlar ve diğer kaynakların*” (Matmatch, 2019) gün yüzüne çıkmaya başlamasıyla bölge ve bölge dışı güçler burada daha fazla görünür hale gelmiştir. Ayrıca bu potansiyel zenginlikler dışında balıkçılık, hidrokarbon ile değerli minerallerin de stratejik değerde olduğu bilinmektedir.

Küresel ısınmanın etkisiyle derin denizlerdeki buzulların erimesi ve incilmesi cazip alternatif yeni ticari rotaları doğurmuştur. Rusya'nın denetim ve kontrolünde Kuzey Deniz Rotaları (NSR), Kanada'nın kontrolündeki Kuzeybatı Geçidi (NWT), Avrupa ve Amerika'nın kuzeyi ile Rusya'nın Murmasnk ve Norveç'e ait Narvik limanlarını bağlayan Arktika Köprüsü (ABR), henüz fikir aşamasında olan Bering Boğazı ile Rusya'nın Atlantik kıyılarını birleştirecek olan Transpolar Deniz Rotası (TSR), Arktika Bölgesi'nin yeni güzergahı olarak ortaya çıkmıştır.¹¹ Bu dört önemli geçidin diğer güzergâhlara nazaran kısa olması hem zaman hem de ekonomik bakımdan büyük tasarruf sağlayacaktır.

ABD bölgeyi ekonomik ve ticari aynı zamanda kuzeyden olası bir saldırıda kendi güvenlik politikaları açısından stratejik görmektedir (Auerswald, 2021). Siyasi tarihinde birçok farklı

9 2016 yılında Norveç Jeolojik Araştırması (NGU) tarafından yayınlanan “Kuzey Kutbu'nun Mineral Kaynakları” raporunda Alaska, İzlanda, Norveç, İsveç, Finlandiya, Rusya, Kanada ve Grönland'da bulunan metal, altın ve elmaslardan oluşan önemli madeni kaynak ve yatakları hakkında detaylı bilgi içermektedir.

10 Michon Scott ve James Overland, “2018 Arctic Report Card: Multi-year stretch of record and near-record warmth unlike any period on record”, 11 December 2018, Climate.gov, erişim 9 Temmuz 2022, <https://www.climate.gov/news-features/featured-images/2018-arctic-report-card-multi-year-stretch-record-and-near-record>. Kuzey Kutbu, ‘Arktik Amplifikasyon’ olarak bilinen bir etkiyle dünyanın diğer bölgelerinden iki kat daha hızlı ısınmaktadır

11 Hüseyin Karabulut, “Adı Konmayan Kıta: Grönland Jeostratejik, Jeopolitik ve jeoekonomik Boyutları”, içinde, haz. Hüseyin Karabulut, Harun Gümrükçü, Zeynep Seda Soylu, *Küresel Bakışla Kutup Çağı Dizisi-5 Yedi Ada Yedi Sorun Yedi Çözüm*, (Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 2021), 265. Ayrıca NSR taşımacılık istatistikleri için bkz. <https://arctic-lia.com/> erişim 10 Temmuz 2022.

bölgede toprak satın alarak genişleyen ABD,¹² Alaska'yı 1867 yılında satın almasıyla Aktika Okyanusu'na ulaşmış ve kendini bir Arktika ülkesi olarak görmeye başlamıştır. Alaska ile yetinmeyen ABD, Arktika'da gücünü ortaya koyabilmek adına açıkça Grönland'a talip olduğu dünya kamuoyuna açıklamıştır.¹³ Arktika Konsey'in hem kurucu üyesi olan hemde 2015 yılında başkanlığını yapan ABD; 2009 yılında yayınladığı Kuzey Kutup Bölgesi Politikası'yla (FAS, 2009), 2013 yılında güncellediği Stratejik Belgesi'yle (The White House, 2013), Savunma Bakanlığının 2019'da hazırladığı Arktik Stratejisi'yle (U.S. Department of Defense, 2019), Deniz (U.S. Department of Defense) ve Hava Kuvvetlerinin (Air Force, 2020) Arktik Strateji Belgeleri'ni yayınlamasıyla Arktika'daki hedeflerini ortaya koymuştur. ABD'nin 9 Ocak 2009'da yayınladığı Kuzey Kutup Bölgesi Politikası'nda da “*Kuzey Kutbu bölgesi öncelikle bir denizcilik alanıdır... Arktik Bölgesi'ndeki faaliyetleri artıyor ve önümüzdeki yıllarda daha da artması bekleniyor. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzey Kutbu çıkarlarını korumak ve bölge genelinde deniz gücünü yansıtmak bakımından daha aktif ve etkili bir ulusal varlık ortaya koymasını*” (FAS, 2009) gerektirmektedir, şeklinde açıklamıştır. Hatta derin suların ve okyanusların özgürlüğünü “*en önemli ulusal öncelik*” (FAS, 2009) olarak görmektedir.

“*Kuzey Kutup Bölgesi'ni 170 derece çevreleyen Rusya*” (Kraska, 2021: 247), kuzey sınırında batıdan doğuya beş deniz ile (Barents Denizi, Kara Deniz, Laptev Denizi, Doğu Sibirya Denizi ve Chukchi-Çukçi- Denizi) Arktika'ya bağlanmaktadır. Arktika Bölgesi'nin yüzde 65 ile en uzun kıyı şeridinde sahip olan (The Arctic Institute) Rusya'nın, eski Sovyet döneminde stratejik bir alan olarak kullandığı bölgeye, 21. yüzyıldan itibaren yeniden askerî, ticari ve bilimsel boyutlarıyla güçlü bir konumda girdiği görülmektedir. Çünkü Rusya'nın bölgede “*tarihi, hayati ve ulusal çıkarları*” (Mazur & Şanlı, 2015: 157) bulunmakta ve Arktika'yı “*Rusya'nın Mekke'si*” (Rossi, 2015: 5) gibi kutsal bir bölge olarak görmektedir. Bununla birlikte Rusya “*Svalbard/Spitzbergen Takımadaları'nda uydu bilgi toplama ve kontrol merkezi, yenilenmiş askerî üsler, konuşlandırılan füze sistemleri ve Arktika Tugayları*” (Karabulut, 2021: 268) ile bölgedeki kapasitesini ve gücünü ortaya koymaktadır. Ayrıca kuzey topraklarına ve derin denizlere yönelerek, kendisini “*ne Batı Avrupa'nın ne de Doğu Asya'nın bir parçası olmadığını*” (Paul & Swistek, 2021: 7), Kuzey Kutbu'nu da “*prestijinin ve kimliğinin doruk noktası*” (Paul & Swistek, 2021: 7) olarak görmektedir. Hatta Arktika Okyanusu'nun ismini “*Rus Okyanusu olarak adlandırılmasını*” (Paul & Swistek, 2021: 7) düşünmesi ve bunu bir teklif olarak sunmuş olması asıl niyetinin göstergesi olsa gerektir.

Arktika Bölgesi dışı bir devlet olan Çin Halk Cumhuriyeti (Çin/ÇHC), 1996 yılında Uluslararası Arktik Bilim Komitesi'nin bir üyesi olsa da 21. yüzyıl başlarına kadar binlerce mil uzaklıktaki Arktika Bölgesi'ne dönük etkili bir politika yürütememiştir. Çin'in Arktika

12 ABD'nin satın aldığı topraklar hakkında geniş bilgi için bkz. Karabulut, 2021: “Adı Konmayan Kıta”, 263 vd.

13 Vivian Salama, Ballhaus Rebecca, Andrew Restuccia ve Michael C. Bender, “*President Trump Eyes a New Real-Estate Purchase: Greenland*”, The Wall Street Journal, 2019, erişim 10 Temmuz 2022, <https://www.wsj.com/articles/trump-eyes-a-new-real-estate-purchase-greenland-11565904223>. Ayrıca bkz. ABD'nin Grönland politikası için, Karabulut, “Adı Konmayan Kıta” 280.

Bölgesi'ne olan ilgisi 1925 yılında Svalbard /Spitzbergen Antlaşması'na imza atmasıyla başlamıştır.¹⁴ Ancak 2005 yılında Grönland Başbakanı'nın Çin'i ziyaret etmesiyle, bölgeyi “*yeni bir stratejik alan*” (Conley & Melino, 2020: 3), hatta “*dünya egemenliği için stratejik bir sınır*” (Breum, 2018) olarak gördüğü anlaşılmaktadır. “*2030 yılına kadar kutupların büyük gücü*” (Doshi, Huang, & Zhang, 2021: 1) olma hedefindeki Çin, bölge ülkelerine üst düzey yoğun diplomatik ziyaretler yaparak ilişkilerini geliştirmeye dönük politikalar üretmektedir. Arktika’ da yaşanacak her türlü doğal değişikliklerin, Çin’in ekolojik yapısını doğrudan etkileyeceğini ortaya koyarak bunun “*tarım, ormancılık, balıkçılık ve okyanus alanlarındaki ekonomik çıkarlarıyla*” (Akar, 2018) ilgili olduğunu da açıkça belirtmiştir.

“*Üç kıta ve iki okyanusun coğrafi avantajını*” (Doshi, Huang, & Zhang, 2021: 1) iyi kullanan Çin, Kuzey Kutbu programını üç döneme ayırarak hazırlamıştır. 1980-2000 arasındaki ilk dönemi hazırlık aşaması, 2000-2015 arası ikinci dönemi geliştirme aşaması ve 2015-2030 yıllarını kapsayan kutupsal büyük güç aşaması olarak belirlemiştir (Doshi, Huang, & Zhang, 2021: 6). Ayrıca bölgenin hegemon gücü olmaya kararlı olduğunu gösteren beş temel hedef belirlediği anlaşılmaktadır (China Institute of International Studies, 2018). Kutupları stratejik bir bölge olarak gören Çin, 2022 yılı itibariyle Antarktika’ya 40’a yakın, Arktika’ ya da 12 sefer düzenlemiş, küresel hegemon bir güç olma yolunda 2021 Çin Komünist Partisi’nin (ÇKP) yüzüncü kuruluş yılına atfen ve 2049 yılına kadar da farklı programlar belirlemiştir.¹⁵

Harita 1: Spitzbergen/Svalbard. Kaynak: Yahoo.com. Erişim 20 Mayıs 2023.

- 14 Antlaşmaya taraf olan ülkelerin ve antlaşmanın yürürlüğe giriş tarihlerini gösteren listesi ile Türkçe, Almanca ve İngilizce metni için bkz. Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli, “Yüksek Kuzey’in Stratejik Takımadaları: Spitzbergen/Svalbard”, içinde haz. Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli, Küresel Bakışla Kutup Çağı-4 (Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 2020), 74 vd.
- 15 Deniz Hukuku Derneği tarafından 20 Temmuz 2022 saat 13:30 da zoom platformu üzerinden düzenlenen “Kutuplar Politikası, Deniz Taşımacılığı ve Türkiye”, konferansında Prof. Dr. Seriy Sezen’in ‘Çin’in Arktika Politikası’ başlığındaki sunum notları. Erişim 20 Temmuz 2022. https://denizhukuku.bilgi.edu.tr/media/document/2022/08/25/afis_ebamer_2022_0I9IY6Q.pdf.

4. Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın Jeostratejik, Jeopolitik ve Jeoekonomik Önemi

Son zamanlarda Arktika Bölgesi'ne ilginin ve seferlerin artması Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın önemini ortaya koymaktadır. Balina ve çeşitli deniz memeli hayvanlarına ev sahipliği yapan Spitzbergen/Svalbard Takımadaları, aynı zamanda zengin kömür yataklarıyla dikkat çekmiş ve maden işletmeleri kurulmuştur. Takımadalar kuzey de en kolay ulaşımın sağlandığı bölge olmasıyla 19. yüzyılın sonlarından itibaren bilimsel çalışmaların merkezi haline gelmiştir. Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın coğrafi konumu; iklim ve hava olayları araştırma, uydu verilerini takip ve kontrol ile uzay çalışmaları boyutunda jeostratejik önem arz etmektedir (Ministry of Justice and Public Security. White Paper 32 (2015–2016), Svalbard, 2016). Kuzey Kutbu'ndan “yaklaşık 746 mil (1.200 kilometre) uzaklıkta bulunan Norveç'e ait” (Chow, 2017) olan Spitzbergen/Svalbard Takımadaları deniz canlıları, madenleri ve enerji kaynakları ile bölgenin keşif ve araştırma üssü konumundadır. Kuzey Kutbu'na en yakın şehirde üniversite ve araştırma merkezlerinin yanında Arktika alanında uzmanlaşmış bilim insanları da bulunmaktadır (Caymaz, Büyüksağnak, & Özsoy, 2022: 5). Takımadalarında biyolojik ve maden kaynaklarının sömürülmesini takiben 19. yüzyılda bilimsel keşif seferlerinin başladığı, son yıllarda da araştırma istasyonları ve endüstriyel tesislerin kurulduğu görülmektedir (Pedersen, 2021: 413 vd.). Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'ndaki Ny-Ålesund, Longyearbyen, Barentsburg ve Hornsund'da günümüzde Norveç, Rusya ve Polonya gibi birçok ülkeye ait araştırma istasyonları bulunmaktadır (Svalbard Science Forum). Arktika ve kutup bölgesi araştırmaları için önemli ve doğal bir laboratuvar görevi üstlenen takımadalar, son yıllarda bilimsel çalışmalar ve üniversite düzeyindeki eğitim faaliyetleri ile dikkatleri üzerine çekmektedir. Yürütülen çalışmalar neticesinde 13 ülkeye ait 20 araştırma tesisi bulunan Spitzbergen/Svalbard Takımadaları bir eğitim/bilim üssü haline gelmiştir. Burada Norveç'e ait üniversite ve enstitü gibi kurumlar lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim ve çeşitli kurslar vermektedirler. Ayrıca 2007 yılından bu yana yüzde 70'in üzerinde bir büyümenin yaşandığı Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nda, 2015 yılında Longyearbyen, Ny-Ålesund ve Svea'da yaklaşık 300 farklı sektörden oluşan işletmeler bulunmaktadır (Meyer, 2016: 8 vd.).

Spitzbergen/Svalbard Takımadaları, Norveç anakarasının 400 mil (640 kilometre) kuzeyinde, Alman coğrafyacı ve kâşif Ernest Hermann'ın kitabına da ismini verdiği Geleceğin Akdeniz'i'nde (Herrmann, 1949, Das Nordpolarmeer- das Mittelmeer von morgen), Kuzey Kutup Dairesi'nin içerisinde yer almaktadır. En büyüğü Spitzbergen/Svalbard olan takımadalar, North East Land, Edge Island, Barents Island, Prins Karls Foreland, Kvit Island (Gilles Land), Kong Karls Land (Wiche Islands), Bjørn (Bear) Island ve Hopen gibi dokuz büyük ada topluluğundan müteşekkildir. Yer kürenin birçok bölgesinden insanların yaşadığı yaklaşık 2700 kişilik nüfusu (Meyer, 2016: 10) ile Norveç'in en büyük, dünyanın da 36. büyük adası arasında yer almaktadır. Başkent Longyearbyen şehri yeryüzünün en kuzeyindeki yerleşim yeri olarak 50'ye yakın farklı ülkede vatandaşı ve “havaalanı, liman tesisleri, banka, kilise, hastane, oteller, okul, mağazalar

ve gelişmiş telekomünikasyon ağı bulunan” uluslararası modern bir kasabadır (Misund, 2017: 1 vd.). Kömür yataklarının ve Rusların bol olduğu Barentsburg ise takımadaların ikinci önemli şehridir (Wither, 2022).

1596'da Willem Barentsz tarafından keşfedildiğinde Takımadalar “dünyada eşi benzeri olmayan bir balina cenneti” (Gümrükçü & Ceritli, 2020: 39) iken avcılık sonucu bazı deniz canlıların nesilleri tükenmiş, kalan bir kısım balina, mors ve fok gibi deniz hayvanları bölgeyi terk etmiş, 17 ve 18. yüzyıl ortalarından itibaren de avcılığın bir cazibesi kalmamıştır (Berg, 2013: 161). 1607 yılında İngiliz kâşif Henry Hudson'un Grönland ve Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın doğu kıyılarına ulaştığında bölgenin potansiyel zengin doğal kaynaklarını fark etmesinin (Meyer, 2016: 2) ardından Avrupa'nın birçok ülkesinden ve Danimarka-Norveç ve Rusya gibi ülkelerin balina avcıları buralarda görülmeye başlamıştır. Keşifle beraber takımadaları önce balıkçılık, ardından avcılık, enerji kaynakları ve son olarak askeri ve bilimsel araştırmaların merkezi olmuştur. Biyolojik kaynakların büyük oranda tüketilmesinin ardından sıra bölgenin potansiyel değerli maden yataklarının işlenmesine ve tüketilmesine gelmiştir. Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nda avcılıktan sonra 8,5 milyar ton rezerv olduğu tahmin edilen kömür madenciliğinin ön plana çıktığı görülmektedir (Herrmann,1949: 128 vd.). Öyle ki çok erken bir zamanda “1610 yılında Spitzbergen/Svalbard'daki balina avcılarının gemilerinde kömür bulunduğu ve kullanıldığı”¹⁶ öne sürülmektedir. Bu ekonomik ve ticari potansiyel zamanla takımadalarının yönetim ve hakimiyet sorununu doğurmuş, stratejik konumu ve jeopolitik özellikleri nedeniyle sürekli bir egemenlik mücadele ve çatışma alanı haline gelmiştir. Bundan dolayı takımadaları Akdeniz'deki Kıbrıs adasının stratejik konumuna benzer bir şekilde Kuzey Buz Denizi'nin stratejik noktası haline gelmiştir (Gümrükçü & Ceritli, 2020: 5). Bölge ve bölge dışı güçlerin çekim alanına girmesiyle, tek bir devletin idaresine bırakılmayacak kadar stratejik değer kazanan takımadalar da egemenlik statüsü, uzun süre gündemden düşmemiş (Gümrükçü & Ceritli, 2020: 50) ve Soğuk Savaş Dönemi'nde (1948-1989) ABD ile Sovyetler'in stratejik, politik ve askeri amaçla kullandıkları “buz çölü” (Solozobov, 2009, 28 August), 21. yüzyılda uluslararası ticari, askeri ve bilimsel çalışma ve çatışma alanı haline gelmiştir.

Takımadalarının ekonomik gelişmesinde balıkçılık/avcılık, madencilik, bilimsel araştırmalardan sonra turizm önemli yer tutmaktadır. Bölgeye havadan ve denizden erişimin olması turizm potansiyelinin gelişmesine ve genişlemesine büyük katkısı olmaktadır. Günümüzde Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın “kara alanının yüzde 65'i ve karasularının yüzde 87'si yasa ve yönetmeliklerle korunması, arama ve kurtarma tesisleri ve liman altyapısı” (Grete K. Hovelsrud, Julia Olsen, Annika E. Nilsson, Bjørn Kaltenborn & Julien Lebel, 2023: 87) ve hava ulaşımının olması, turizm faaliyetlerinin artmasındaki önemli etkenleri oluşturmaktadır.

16 Spitzbergen/Svalbard Takımadaları çevresinde potansiyel petrol ve kömür maden yatakları, kaynakları işleme ruhsat bilgileri, petrol arama şirketleri, sondaj kuyularının konumu ve daha fazlasına ait bilgi ve kanıtlar için bkz; Kim Senger, Malte Jochmann, Peter Brugmans ve Sten-Andreas Grundvåg “Petroleum, coal and research drilling onshore Svalbard: a historical perspective”, Norwegian Journal of Geology, (2019),99- 3, 77, erişim 2 Eylül 2022, DOI <https://dx.doi.org/10.17850/njg99-3-1>.

Deniz ve hava yoluyla gelen turistlerin büyük çoğunluğunu Norveç vatandaşları oluştururken 1990–2019 yılları arasında konaklama ve turizm gelirindeki artış rekor seviyesine çıkmıştır (Meyer, 2016: 16, Grete, 2023: 89). 2015 yılında havaalanını kullanarak gelen yolcu 82.000’den fazla olurken, deniz yoluyla her yıl ortalama 40-60 arasında özel yat ve kruvaziyer gemileri Spitzbergen/Svalbard Takımadaları’nı ziyaret etmektedir (Meyer, 2016: 16 vd.).

Spitzbergen/Svalbard Takımadaları’nın bir başka jeostratejik boyutu da Longyearbyen kasabasına Svalbard Küresel Tohum Deposu¹⁷ inşa edilmesidir. 2008 yılında Kuzey Kutbu’ndan yaklaşık 1000 km bir mesafede, buzullar arasında 130 metre suyun altında milyarlarca tohum her türlü küresel ve nükleer saldırıya karşı korunmaktadır (Deamer, 2017). “*Dünyadaki hemen hemen her ülkeden 1.165.041 tohum çeşidinin saklandığı*” (Svalbard Global Seed Vault) ve “*dünyanın en büyük tarımsal biyolojik çeşitlilik koleksiyonunu barındıran depo*” (Duggan), olası bir felaket anında “*Nuh’un gemisi efsanesinin gerçek olması*” (Gümrükçü & Ceritli, 2020: 28) düşünülmektedir.

5. Türkiye’nin Kutup Çalışmalarının Jeostratejik ve Jeopolitik Sonuçları

11. yüzyılda İzmir çevresinde Çaka Beyliği’nin, 13. yüzyıl başında Samsun’un ve Antalya’nın fethi, ardından Kuzey Ege’de Karesioğulları Beyliği’nin kurulması Anadolu’da denizcilik faaliyetlerinin oldukça eskiye dayandığını göstermektedir (İlgürel, 2001: 637 vd.). Akdeniz’i, Karadeniz’i ve Ege Denizi’ni bir Türk gölü haline getiren Osmanlı Devleti’nde kutup çalışmaları da oldukça eskidir. 15. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Sultan Çelebi Mehmed döneminde (1413-1421), Arapça ve Farsçadan Türkçeye çevrilen yazma eserlerde kutuplar hakkında mitolojik malumat verildiği, dolayısıyla bu dönemden itibaren kutuplar hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır (Bayatlı, 2022: 49 vd.). 16. yüzyılın hemen başlarında Piri Reis’in, 1513 yılında çizip 1517 yılında Sultan Selim’e takdim ettiği haritasında “*Antarktika’nın buzullarla kaplı olmadan önceki halini tasvir etmesi*” (Çoşkun, 2013: 8 vd.), Matematik ve astronomi alanındaki çalışmalarıyla tanınan Müneccimbaşı Takıyüddin’in, III. Murad’ın izniyle 1577 yılında Osmanlı Devleti’nin ilk rasathanesini kurması (Topdemir, 454 vd.), Takıyüddin’in kutuplar hakkındaki çalışmalarından ilham alan Kâtip Çelebi’nin 1632 yılında yazdığı Cihannümâ eserinde her iki kutbu göstererek bilgi vermesi (Çelebi, 2009: 119) kayda değer çalışmalardır. 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti’nde ilk veya ikinci olarak neşredilen jeoloji kitaplarından birinin müellifi olan İbrahim Ethem Paşa’nın, Medhal-i İlm-i Jeoloji adlı eserinde denizler, akarsular ve kaynak suları üzerine bilgiler verdikten sonra kutuplardaki buzullar hakkındaki açıklamaları oldukça önemlidir (Yurtoğlu, 2020: 107). 1912-1913 yıllarında “*ilk Türk yazarı olarak Kuzey Kutbu’na giden Celal Nuri İleri*” (Özkul, 2005: 7), Rusya ve İskandinavya hakkında Kutup Muhasebeleri ve Şimal Hatıraları adlı iki eserinde izlenimlerini aktarması (Özkul, 2005: 10), Türkiye’nin “*2. Uluslararası Kutup Yılı’na (1932–1933) bilimsel katkı sağlaması*” (Caymaz

17 Svalbard Küresel Tohum Deposu’na giriş çıkış, tohumların saklanma korunma sistemi detaylı bilgi ve resimler için; Chow Denise, “*In Photos: Take a Tour of the World’s ‘Doomsday’ Seed Vault*”, (Şubat 24 2017), Live Science, erişim 19 Eylül 2022, <https://www.livescience.com/58016-svalbard-doomsday-seed-vault-photos.html>

& Özsoy, 2022: 16) bakımından 20. yüzyılın önemli çalışmaları olarak görülmüş ve hemen ardından Avrupa'dan ünlü kutup uzmanları davet edilmiştir. 1930'lu yıllarda birçok kez Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'na keşif seferlerinde bulunan ve kutup bölgesini çok iyi tanıyan Norveçli teğmen ve kaptan “*Rolf Kjaer'in 1935 yılında Türkiye'ye davet edilmesi*” (Caymaz & Özsoy, 2022: 16), kutup çalışmaları açısından büyük gelişmedir. Ayrıca 1957-1958 yıllarında düzenlenen 3. Uluslararası Kutup Yılı'nda da Türkiye'nin proje ve çalışmalarıyla yer alması, bireysel bazda kutup yolculuğunun önünün açılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin kurumsal düzeyde 2016 yılındaki ilk kutup çalışma ve araştırma yolculuğundan yıllar önce, Türk bilim insanların buralara ilgi gösterdiği hatta Antarktika'ya gittiği bilinmektedir. 1967 yılında Atok Karaali adındaki bilim insanı (Karakaş, 2013), 13 milyon km² den büyük ve neredeyse tamamı buzlarla kaplı (The Land Area of the Continents) yerkürenin en güneyine Antarktika'ya ulaşmıştır (Karakaş, 2013). Burada Karaali Kayalıkları ve bilimsel çalışmalarda bulunan Türk bilim insanı Prof. Dr. Umran İnan onuruna “*İnan Tepesi*” isminde bir alan bulunmaktadır (Türk Deniz Araştırmaları Vakfı -TUDAV), 2016). Yaptıkları bilimsel çalışmalar neticesinde “*kıtada 3 farklı noktaya 3 Türk bilim insanının ismi, (Karaali Kayalıkları, İnan Tepesi, Tilav Buz Yalağı)*” (İnam, Ünal & Koçak, 2018: 13) verilmiştir.

İlk kutup seferinin yapıldığı 1967 yılından 2016 yılına kadar birçok Türk bilim insanı özellikle Antarktika üzerinde araştırmalar yapmış, projeler geliştirmiştir (İnam, Ünal & Koçak, 2018). Antarktika Antlaşması'nın¹⁸ (1959) onuncu yılı dolmadan Türk bilim insanları kutup çalışmalarını yürütmüş ve dünyanın en güney ucuna gitmiş olmalarına rağmen Türkiye ancak 36 yıl sonra bu antlaşmaya taraf olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı). Böylece Türkiye, Spitzbergen/Svalbard Antlaşması kadar geç olmasa da 1959 yılında imzalan Antarktika Antlaşması'na, 1995 yılında taraf olarak kutuplara ilgisini göstermiştir. 1960'lı yıllarda Türk bilim insanlarının Antarktika'ya adım atmalarından tam 50 yıl sonra, burada Türk Bilim Üssü kurulması planlanmış ve 2023 yılı itibarıyla 7 keşif ve araştırma yolculuğu yapılmıştır (Marmara Araştırma Merkezi -MAM-, Kutup Araştırmaları Enstitüsü - KARE). Bu iki bilim insanından yıllar sonra Prof. Dr. Bayram Öztürk 2014-2015 yılları arasında Antarktika'ya (Buzul Kıta Antarktika'dan Yansımalar, 2016), Prof. Dr. Harun Gümrükçü de 2018 yılında Kuzey Kutbu'na en yakın “*buzullar diyarı, bir zamanlar kutup kâşiflerinin son durağı, Avrupa medeniyetinin bittiği son nokta*” (Antalya Bilim Üniversitesi, 2022) olan Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'na gitmişlerdir. Gümrükçü döndükten hemen sonra 10 seri olarak planladığı Küresel Bakışla Kutup Çağı ana başlığında 5 kitap yayımlayarak çalışmalarını, bulgularını

18 1 Aralık 1959'da on iki ülke tarafından Washington'da imzalanan Antlaşma, 23 Haziran 1961'de yürürlüğe girmiş ve o günden sonra ilerleyen yıllarda 54 ülke antlaşmaya taraf olarak imza altına atmıştır. Antlaşmanın tam metni için bkz. “*The Antarctic Treaty*”, The Secretariat of the Antarctic Treaty, erişim 6 Temmuz 2022, <https://www.ats.aq/e/antarctictreaty.html>

ve görüşlerini bilim dünyasına kazandırmıştır.¹⁹

Türkiye Arktika'nın “geleceği ve kutupların korunmasında söz sahibi” olmaya dönük kurumsal boyutta ilk girişimini 2014 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) aracılığıyla 17 Ocak 2015 İTÜ Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'ni (PolReC) kurarak resmen başlatmıştır. (Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022), 2017). Ancak 2009 yılında Türkiye'nin Oslo Büyükelçiliği (Norveç) tarafından “Norveçli yetkililer nezdinde girişimde bulunularak, depozitör devlet olan Fransa'ya başvurularak imzanın atılabileceğine ve hiçbir engel olmadığına dair resmi yazı” (Büyüksağnak, Svalbard (Spitsbergen) Antlaşması ve Türkiye, 2017) ile Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na bilgi verildiği bilinmektedir. 2013 yılına gelindiğinde Türk Dışişleri Bakanlığı İTÜ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve İstanbul Üniversitesi'nden (İÜ) 5 bilim insanını Antarktika'ya göndermiştir (<https://www.denizhaber.com/>, 2015). Birkaç yıl sonra da “iklim değişikliği, buzullar, yabancı türler, kirlenme, denizel biyoçeşitlilik, koruma alanları, deniz memelileri ve botanik konularında araştırma” (Türkiye'nin Antarktika Araştırma Seferi 2016) yapmak üzere 7 farklı üniversite ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 14 kişilik çalışma ekibi kurulmuştur. Kurulan ekip, 29 Mart 2016 tarihinde Türkiye'den Güney Kutbu'na, Antarktika'ya doğru ilk yolculuğuna çıkarak Türk Bilim Üssü kurmaya yönelik çalışmalarına başlamıştır (Ülkar, 2016). Hemen ardın da İTÜ ev sahipliğinde 12-13 Nisan 2017 tarihinde I. Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı yapılarak geç kalınmış proje için harekete geçilmiştir (Marmara Araştırma Merkezi (MAM), Kutup Araştırmaları Enstitüsü -KARE-).

Antarktika ve Arktika Bölgeleri'nde Türk bilim insanlarının araştırma ve çalışmalarının desteklenmesi amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile TÜBİTAK arasında 12 Mart 2018 tarihinde bir protokol imzalanmış (İnam, Ünal & Koçak, Ekim, 2018) ve Ulusal Kutup Bilim Programı büyük bir ivme kazanmıştır. Bu protokolle Ulusal Kutup Bilim Programı'na aynı yıl yapılacak çalışma ve projelerin yürütülmesine yönelik 1 milyon Avro bütçe de ayrılmıştır (İnam, Ünal & Koçak, Ekim, 2018). Hükümetin desteğinin alınmasıyla II. Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı, 12-13 Eylül 2018'de, 2019 yılına gelindiğinde ODTÜ tarafından 60'ın üzerinde kurum ve 200'den fazla katılımcı ile III. Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı 5-6 Eylül'de yapılmıştır (Ulusal Kutup Bilim Programı-ODTÜ-). IV. Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı 22 Ekim 2022 yılında TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi (MAM), Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE) organizasyonu tarafından çevrimiçi gerçekleştirilmiş (Kutup Araştırmaları Enstitüsü – KARE - 2020), V. Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı ise 30 Kasım 2021'de 144

19 Harun Gümrükçü, Küresel Bakışla Kutup Çağı Çatışmalar, İşbirlikleri, Ulusal Çıkarlar, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015). Harun Gümrükçü, Aybuke İnan Şimşek ve Güneş Ersoy Küresel Bakışla Kutup Çağı Farklı Disiplinler Çok Yönlü Perspektifler, (Ankara: Elif yay, 2016). Harun Gümrükçü, Aybuke İnan Şimşek, Güneş Ersoy, Fatma Cande ve Yaşar Dinçer, Küresel Bakışla Kutup Çağı Tarihi ve Hukuki Perspektif Ekolojik Dönüşüm, (Ankara: Elif yay, 2017). Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli, Küresel Bakışla Kutup Çağı-4 Yüksek Kuzeyin Stratejik Takımadaları: Spitzbergen/Svalbard Neden ve Niçin?, (Ankara: Nobel yay, 2020) Harun Gümrükçü, Hüseyin Karabulut ve Zeynep Seda Soylu, Küresel Bakışla Kutup Çağı Dizisi-5 Yedi Ada Yedi Sorun Yedi Çözüm, (Ankara: Nobel yay, 2021).

kurum ve kuruluştan bilim insanlarının katılımıyla Gebze Teknik Üniversitesi'nin (GTÜ) ev sahipliğinde düzenlenmiştir (V.Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı, 2021).

“Cumhurbaşkanlığı himayelerinde, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı uhdesinde, TÜBİTAK MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü koordinasyonunda” Antarktika’ya yedi, Arktika’ya da üç bilim seferi düzenleyen Türkiye, sefer liderliğini Prof. Dr. Bayram Öztürk’ün, yardımcılıklarını Doç. Dr. Burcu Özsoy Çiçek ile Doç. Dr. Halim Aytekin Ergül’ün yaptığı Birinci Ulusal Antarktik Bilim Seferi 26 Şubat- 4 Nisan 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. 7 Mart- 24 Nisan 2018 tarihleri arasında ikincisi, 29 Ocak- 6 Mart 2019 tarihleri arasında üçüncüsü gerçekleştirilen seferin dördüncüsü 9 Şubat 2020- 08 Mart 2020 tarihinde, 07 Nisan- 26 Mayıs 2021’de beşinci bilim seferi pandemi döneminde içerisinde gerçekleştirilirken 6. Ulusal Antarktika Bilim Seferi 09 Mart 2022 tarihinde bir buçuk ay sonra İstanbul’da tamamlanmıştır (MAM Kutup seferini Araştırmaları Enstitüsü). Ekip 2023 yılında 7. seferini 30 Ocak- 5 Mart tarihleri arasında yaparak Horseshoe Adası’nda bilimsel çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Kuzey Kutbu’na Arktika’ya İlk Türk Arktik Bilimsel Seferi 11-26 Temmuz 2019 tarihinde, Türkiye İş Bankası’nın destekleriyle Spitzbergen/Svalbard Takımadaları etrafında bulunan Grönland Denizi ile Arktika Okyanusu’nda, ikinci sefer üç yıl aradan sonra “*atmosfer ölçümleri, deniz canlıları, deniz buzu gözlemleri, meteorolojik veri toplama ve deniz bilimleri kapsamında 14 proje*” (MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü, 2022) hedefiyle 4-25 Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda Svalbard’da 82° Kuzey paralelinde “*deniz buzlarını, Svalbard takım adalarındaki buzulları ve seyir boyunca geçtikleri Barents Denizi’ndeki kambur balina, Minke balinası, beyaz balina, yunus türleri, fok türleri, mors, kutup ayısı ve onlarca kuş türü*” (MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü, 2022) gözlemlenerek incelemelerde bulunulmuştur. 2023 Temmuz ayında Çekya ve Brezilya’dan bilim insanlarının da katıldığı 3. Arktika Seferi’ne ilk defa Meteoroloji Genel Müdürlüğü ile Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi temsilcileri de iştirak etmiştir. Üçüncü sefer önceki iki seferde elde edilen bulguların değişimini daha kesin görülmesini sağlayacaktır. Seferin çalışmalarına yönelik ilk veriler, 30 Kasım- 1 Aralık 2023 tarihlerinde gerçekleştirilmesi planlanan 7’nci Ulusal Kutup Bilimleri Sempozyumu’nda Türk ve yabancı bilim insanlarına aktarılacaktır. 2017 yılından itibaren Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yapılan bu seferlerden 91 bilimsel yayın ve 66 proje üretilirken, Türkiye adına Küresel Konumlandırma Sistemi, sismik istasyon ile meteoroloji istasyonu hayata geçirilmiştir (Özsoy, 2022: 90 vd.). Elbette ki bilim seferlerinin izleme ve değerlendirme raporları incelendiğinde yapılan bilimsel çalışmaları, projeleri ve hedefleri görmek mümkün olacaktır.²⁰

2015 yılından bu yana Türkiye’nin kutup coğrafyasında yaptığı çalışma ve girişimlerinin çok büyük bir kısmının Güney Kutbu’yla ilgili olduğu görülecektir. Ancak Türkiye kültürel, bilimsel, tarihi ve ticari bir perspektiften bakarak özellikle Kuzey Kutbu’yla ilgilenmeyi

20 Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022), Marmara Araştırma Merkezi Kutup Araştırmaları Enstitüsü, (MAM), erişim 7Temmuz 2022, <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/yan-menu/ulusal-kutup-bilim-programi-2018-2022>

ve orada güç odaklarının yanında araştırma üsleri ve teknolojisiyle yer almayı düşünmek durumundadır. Bundan dolayıdır ki kutuplarla ilgili bütün bilimsel çalışmalar, keşif seferleri, araştırma üssü kurma plan ve programları hükümet tarafından desteklenmektedir. Bölgeye girmekte geç kalınmış da olsa yapılan bütün bu girişim ve projeler, küresel iklim değişikliğinin etkileri üzerine yapılacak çalışmalara ve diğer bilimsel projelere katkı sağlayacaktır.

Kutuplara yapılan bilimsel seferler ve teknik çalışmalar, son yıllarda ivme kazanırken akademik bilimsel literatürün oldukça yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Tez Merkez’inden 2015-2021 yılları arasında, Arktika ve Antarktika başlığındaki yapılan aramalarda yüksek lisans/doktora çalışmalarının düşük seviyede olduğu görülecektir (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi). Bunun dışında 5. Ulusal Kutup Bilim Programı, 2018-2022 İzleme ve Değerlendirme Raporu’nda da kutuplar konusunu içeren 2010-2020 yıllarında lisans, yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının az olduğu anlaşılmaktadır.

Harita 2: Spitzbergen/Svalbard Takımadaları. Kaynak: <https://www.yahoo.com/>. Erişim:20 Mayıs 2023.

6. Spitzbergen/Svalbard Antlaşması ve Türkiye

1596 yılında keşfedileden 1872 yılına kadar hukuki konumu tartışıl原因 Spitzbergen/Svalbard Takımadaları’nın egemenlik statüsü, belirsizliğini korumuştur. 1872 yılında imza altına alınan antlaşmayla Spitzbergen/Svalbard Takımadaları’nın hukukî konumu, terra nullius olarak belirlenerek tek bir gücün hakimiyetine girmesinin önüne geçilmiştir (Zadorin, 2018: 1 vd.). Spitzbergen/Svalbard Antlaşması’ndan önce takımadaları uluslararası hukuk, ticaret ve

aynı zamanda siyasi bakımından 20. yüzyıldaki kadar değerli bir bölge olmamıştır. Takımadalar üzerinde ve çevresinde birçok ülke avcılık, balıkçılık ve madencilik faaliyetleri yürütmekteydi. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupa'da Paris Barış Konferansı'nın yapıldığı günlerde 9 Şubat 1920'de Versay'da Spitzbergen/Svalbard Antlaşması imzalanmıştır.²¹ Antlaşmaya Norveç, ABD, Danimarka, Fransa, İtalya, Japonya, Hollanda, Büyük Britanya, İrlanda ile İngiliz Denizaşırı Dominyonları ve İsveç imza atarak taraf olmuşlardır. 14 Ağustos 1925'te yürürlüğe giren Spitzbergen/Svalbard Antlaşması ile Spitzbergen/Svalbard Takımadaları o yıllarda Avrupa'nın ekonomik yönden en zayıf ülkesi olan Norveç Krallığına bırakılarak mutlak bir hakimiyet elde etmesi sağlanmıştır. Büyük Britanya, ABD, Fransa ve İtalya takımadalardaki ekonomik, ticari ve bilimsel çalışmaların muhafaza altına alınması, ticari şirketlerine ve vatandaşlarına eşitlik ilkesi çerçevesinde muamele edilmesi ve ayrımcılık yapılmaması karşılığında antlaşmayı onaylamışlardır.

Askerî, siyasi, hukuki ve çevreye yönelik 10 madde ve 3 ek maddeden müteşekkül antlaşma birtakım temel prensipler üzerine yürürlüğe girmiştir. Birinci madde ile Norveç, Spitzbergen/Svalbard Takımadaları üzerinde mutlak ve sınırsız egemenlik hakkı elde etmiştir. 2, 3, 4 ve 7. maddeler taraflara eşitlik prensibi mucibince muamele görecekları garantisini verirken vergi ve harç gelirlerinin takımadalara tahsis edileceği 8. madde ile güvence altına alınmış, 9. madde de Norveç, takımadalarını askerî bölge konumuna getirmeyeceğini, buraya tahkimat ve askerî personel konuşlandırmayacağını taahhüt etmektedir. Son olarak bu antlaşmadan önce takımadalarda hakkı olduğunu ileri süren devletlerin bir takım hakları 6. ve 10. madde ile aynen muhafaza edilmesi uygun görülmüştür.

Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'nın 1. maddesine göre Norveç, 10° -35° Doğu boylamı ile 74° – 81° Kuzey enlemleri arasında kalan Batı Spitzbergen, Barents Adası, Edge Adası, Wiche Adaları, Hope Adası, Prens Charles Burnu ve Ayı Adası ile irili ufaklı ada ve kayaları da kapsayan alanda mutlak bir hakimiyet elde etmiştir. Norveç bu hakimiyetin vermiş olduğu güçle takımadaları ile ilgili her türlü yasa ve yönetmelikleri çıkaracak ve uygulayacak hale gelmiştir (Gümrükçü & Ceritli, 2020: 36 vd).

Antlaşmaya taraf ülkeler, takımadaların karasularından, fiyortlarından ve topraklarından eşit statüde yararlanacak, burada ikamet etme, balıkçılık, avcılık, sanayi, ticari ve eğitim gibi alanlarda çeşitli haklar elde etmişlerdir. Bütün bu ayrıcalıkların yanında antlaşmaya taraf devletlerin vatandaşları, Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın limanlarına giriş çıkış yapabilecek, madencilik ve ticari faaliyetler ile gayri menkul edinme haklarını da elde ederek tam ve eşit bir statüde yararlanabileceklerdir. Antlaşmanın “*eşit yararlanma ve eşit erişim özgürlüğü*” (Rossi C. 2017: 130) hükmü Norveç egemenliğine gölge düşürmüş olsa da Norveç büyük bir kazanç elde etmiştir. Antlaşma ile taraf devletlerin vatandaşlarına serbest erişim ve burada ekonomik faaliyetlerde bulunma hakkı tanınmış, takımadalar askerden ve askerî teçhizattan arındırılmış bir konuma getirilmiştir.

21 Antlaşmanın Türkçe, İngilizce ve Almanca tercümesi ve taraf ülkeler için bkz. **Gümrükçü:** Küresel Bakışla Kutup Çağı -4, 74 vd.

2022 yılı itibariyle antlaşmaya 46 ülke taraf olmuştur (Gümrükçü & Ceritli, 2020: 74). Taraf ülkeler içerisinde normal olarak kuzeylilerin çoğunluk olduğu görülecektir. AB üye devletlerinden 22, G20 ülkeleri arasında yer alan 14 devletin taraf olduğu antlaşmada, 25 NATO üyesi ülke de imza atarak yerini almıştır.

I. Dünya Savaşından mağlup çıkan Almanya, Rusya ve Osmanlı Devleti antlaşmaya gereken önemi ver(e)mediğinden taraf olmamıştır. Yeni Türk Devleti'nin Millî Mücadele içerisinde yer alması ve savaşın getirdiği zor şartlardan ötürü Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'na taraf olmayı düşün(e)medikleri anlaşılmaktadır. 21. yüzyıl başlarına kadar taraf olmayı gündemine almayan Türkiye'nin ilk bilgilendirilmesi, 2009 yılında Norveç Oslo Türk elçiliği tarafından yapılmıştır.²² “Norveçli yetkililer nezdinde girişimde bulunularak, depozitör devlet olan Fransa'ya başvurularak imzanın atılmaması için hiçbir neden olmadığına dair resmi bir yazı Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmiş” (Büyüksağnak, 27 Kasım 2017) olmasına rağmen arkası takip edilmediğinden bir sonuç çıkmamıştır. Beş yıl sonra Türkiye'nin Arktika ve Antarktika'ya yönelik çalışma ve girişimlerine ilişkin 3 Mart 2014 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) verilen soru önergesine de bir cevap alınamamıştır.²³ 2 Nisan 2021 tarihli “1920 Svalbard Antlaşması'na ülkemiz neden taraf değildir?” soru önergesine Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen cevapta, yüzyıl sonra büyük adımın atıldığı anlaşılmaktadır.²⁴ Dışişleri Bakanlığı soru önergesine verdiği cevapla Türkiye'nin 1920 Svalbard Antlaşması'na taraf olmaya karar verdiğini resmi olarak beyan etmiş ve tezkere hazırlanarak TBMM'ye gönderilmiş ardından da 2022 yılı 6 Ekim Perşembe günü yapılan komisyon toplantısında, kanun teklifi görüşülerek kabul edilmiştir.²⁵ Antlaşmaya gerekçe olarak “Norveç egemenliğindeki Spitzbergen Takımadaları ve karasularında mülk edinme ve oturma hakkı elde edebilecek, balıkçılık ve avlanma yapabilecek, Türk şirketleri denizcilik, endüstri, madencilik ve ticaret alanlarında faaliyette bulunabilecek, bilim insanlarımız kurulacak Türk Bilim İstasyonunda bilimsel araştırma yapma ve Türk öğrencileri Svalbard Üniversitesinde eğitim alma imkânına sahip olacakları”²⁶ gösterilmiştir. Türkiye'nin 1920 Svalbard Antlaşması'na taraf olunmasına dair kanun teklifinin TBMM Başkanlığına sunulması Arktika'da Türkiye'nin varlığını resmen doğuracaktır. 15 Haziran 2022'de (2/4511) esas numaralı Kanun Teklifi TBMM'ye, ardından 27 Haziran 2022'de de Dışişleri Komisyonuna havalesi yapılarak 2022 yılı 6 Ekim Perşembe

22 Barbaros Büyüksağnak, “Svalbard Antlaşması ve Türkiye”, 38. slayt, 27 Kasım 2017, erişim 16 Temmuz 2022, <https://drive.google.com/file/d/177BqGZ1DXSrgHlwzi3619P6rQ0U4LT7G/view>. Norveç'te 2 yıl Oslo Askerî Ataşeliği görevinde bulunan Barbaros Büyüksağnak, 2019 yılında Spitzbergen (Svalbard) Adaları'na gerçekleştirilen ilk Türk Arktik Bilimsel Seferi'ne katılmıştır. Erişim 16 Temmuz 2022, <https://www.ibb.istanbul/Permission/Detail/139>

23 TBMM, 24/4 Dönemi ve Yasama Yılı, Esas Numarası: 7/40465, erişim 15 Temmuz 2022, <https://www.tbmm.gov.tr/d24/7/7-40465s.pdf>

24 TBMM, 27/4 Dönemi ve Yasama Yılı, Esas Numarası: 7/41723, erişim 15 Temmuz 2022, <https://www.tbmm.gov.tr/d27/7/7-41723sgc.pdf>

25 TBMM, 27/5 Dönemi ve Yasama Yılı, Esas Numarası: 2/4511, erişim 15 Temmuz 2022, <https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/Kanun-Teklifleri-Sonuc>

26 TBMM, 27/5 Dönemi ve Yasama Yılı, Esas Numarası: 2/4511.

günü komisyon toplantısında kanun teklifi görüşülmüş ve kabul edilerek önemli bir adım atılmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2022). Elbette ki stratejik konumdaki bu antlaşmanın TBMM'nin bütün üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmesi beklenmektedir.

7. SONUÇ

Arktika Bölgesi'nin jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik boyutları nazar-ı dikkate alındığında, kutup coğrafyasına hızlı ve doğru adımların atılması gerekmektedir. Türkiye'nin Spitzbergen/Svalbard Antlaşması'nın imzalandığı dönemlerde Millî Mücadele içerisinde olmasından ötürü o gün bu antlaşma üzerinde durulmamış veya buna ayıracak zamanı olmamıştır. Antlaşmaya taraf olmaya yönelik atılan adım çok geç de olsa elbette ki kuzeyde, Arktika'da hak ve söz sahibi olmanın yolunu açacaktır. Türkiye bu antlaşmaya taraf olarak, 19. yüzyıl sonlarından beri bölgede gözlem ve araştırma üsleri bulunan birçok ülkenin yanında yer alacak, burada kendi araştırma istasyonu kurarak daha hızlı veri/bilgi alabilecektir. Akdeniz için Kıbrıs adasının jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik konumu ne ise Kuzey Buz Denizi için de Spitzbergen/Svalbard Takımadaları'nın konumunu aynı gören Gümrükçü'nün dediği gibi burada kurulacak bir meteoroloji istasyonu ile Türkiye'nin hava olaylarına doğrudan erişebilecektir. Antlaşmanın TBMM tarafından onaylanmasıyla Türkiye, bölgede askerî, siyasi, hukuki, çevre, ekonomik ve ticari her türlü girişimlerde bulunabilecektir. Burada kuracağı bilimsel araştırma üsleri sayesinde iklim değişikliği, buzullar, okyanus akıntıları, permafrost, kutup hayvan ve bitkileri ile deniz canlıları gibi birçok alanda söz sahibi olacaktır.

Türkiye'de 21. yüzyılın hemen başlarında bölgeye yönelik akademik çalışmalar artmış ve hızla yükselen bir ilgi oluşmuştur. Türk öğrencilerinin de burada eğitim almasıyla Türkiye; Norveç, Rusya ve Polonya gibi ülkelerin bilimsel kutup çalışmalarında etkin rol alacaktır. Bundan dolayıdır ki öncelikli ve gerekli girişimler bir an önce yapılmalıdır.

Türkiye, Ukrayna-Rusya savaşındaki/krizindeki (2021) pozisyonuyla güçlenmiş Rusya ilişkilerini Arktika üzerine kaydırarak Rusya'nın desteğini alabilir. Böylece geliştirilecek yeni ortak program ve projelerle Türkiye Arktik Konseyi'ne üyelik çalışmalarında, Rusya'yı yanına alarak birlikte hareket etme fırsatını yakalayacaktır. Ayrıca Türkiye, bu krizdeki çalışma ve girişimleriyle Avrupa, Asya ve Afrika'da birçok ülkenin güvenini de kazanmıştır. İsviçre'nin 2017 yılında konseye kabul edilmesinin en önemli gerekçelerinden biri de “*güvenilir uluslararası bir ortak*” (Schweizer, 2018) olmasıydı. İsviçre gibi denizlerle hiçbir bağlantısı olmayan bir ülkenin, üyeliğe kabul edildiği bir ortamda Türkiye, Ukrayna-Rusya savaşında elde ettiği güvenilir ülke gücünü kullanması yerinde bir karar olacaktır. Arktika kıyılarının yarısından fazlasına sahip olan Rusya bölgeyi askerileştirerek yanında güçlü ülke istemediği bilinmektedir. Yıllarca sıcak denizlere (Akdeniz'e) inmeyi politik ve askerî bir hedef edinen Rusya, buzlarla kaplı Arktika'ya ABD gibi güçlü devletlerin girmesinden endişe duymaktadır. Ancak dost iki ülke (Türkiye/ Rusya) Arktika konusunda bir anlaşma zemini oluşturmaları ihtimal dahilindedir.

Türkiye'nin Arktika'da varlığını ortaya koyması için geçerli siyasi, kültürel ve tarihi nedenleri bulunmaktadır. Türkiye'nin kutuplarda yaşayan birçok yerli halklarla kültürel ve tarihi bağlarının varlığı bilinmektedir (Arslan, 2017: 100 vd.). Dolayısıyla Türkiye'nin burada yaşayan Samiler ve Yakutlarla ilgili tarihi bir görev addedip siyasi ve ekonomik kazanımların yanında, güçlü bir strateji belirlemesi gerekmektedir. Bölgeye kıyıdaş olmadığı halde başta Çin, Almanya ve Hindistan gibi ülkelerin Arktika'da varlığı ve politikaları göz önünde alındığında, Türkiye'nin buradaki varlığı, aykırı bir durum arz etmeyecektir. Gümrükçü'nün ifade ettiği gibi: “*Türkiye'nin böyle bir alanda daha fazla yer alması beklenmektedir*” (Gümrükçü & Ceritli, 2020: V). Oldukça uzun bir zamandır kuzeyde yaşayan ve topraklarının Arktika Okyanusu'nda kıyısında bulunan Yakutlar ve Samiler için tarihî, kültürel ve dil bağı olan Türkiye'nin bir an önce soft power unsurlarını kullanmalı, Yakutistan'a ve Samilere ilgisini göstermeli, hatta ilerletmelidir. Yakutistan'da üniversite ve araştırma merkezleri kurarak buzullarla kaplı alanlarda çalışmalar yapılmalı ve öğrenci değişim programları arttırılarak hem eğitim hem de akademik alanda iş birliği sürdürülmelidir. Deniz taşımacılığı ve balıkçılık alanında yapılacak ticari ortaklıklar, gelecekte iki tarafa büyük kazanç sağlayacaktır. Dolayısıyla Türkiye Rusya, İsveç, Norveç ve Finlandiya ile Arktika'ya yönelik eğitim ve kültürel boyutta ilişkilerini güçlendirmelidir.

Bunların dışında Türkiye, bir an önce bölgeye yönelik Singapur ve İsviçre benzeri bir çalışmayı (Singapur'un bölgeye özel yetkili bir elçi ataması, İsviçre'nin de Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bir çalışma ofisi kurması) başlatması yerinde olacak ve böylece Arktika ile resmi bağ kurulacaktır. Türkiye'nin bir an önce bölgede varlığını göstermesi ve hissettirmesi beklenmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- S.B.K.; Veri Toplama- S.B.K.; Veri Analizi/Yorumlama- S.B.K.; Yazı Taslağı- S.B.K.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- S.B.K.; Son Onay ve Sorumluluk- S.B.K., H.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- S.B.K.; Data Acquisition- S.B.K. ; Data Analysis/Interpretation- S.B.K.; Drafting Manuscript- S.B.K.; Critical Revision of Manuscript- S.B.K.; Final Approval and Accountability- S.B.K., H.K.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Arctic Council. Erişim 2 Temmuz 2022. <https://www.arctic-council.org/>; <https://www.arctic-council.org/about/>.
- Air Force. “The Department of the Air Force Arctic Strategy”, (21 Temmuz 2020). Erişim 10 Temmuz 2022, <https://www.af.mil/Portals/1/documents/2020SAF/July/ArcticStrategy.pdf>.
- Akar, Buse (Çev.). China's Arctic Policy. Ocak 2018. Erişim 11 Temmuz 2022. https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm.
- Antalya Bilim Üniversitesi. “Spitsbergen Anlaşması'na Katılmasını Uygun Bulan Kanun Teklifi TBMM’de.” Erişim 5 Temmuz 2022, <https://www.antalya.edu.tr/tr/haber/turkiye-nin-spitsbergen-anlasmasi-na>.

katilmasini-uygun-bulan-kanun-teklifi-tbmm-de.

Arslan, Melike. *İskandinav Destanları Ve Türk Destanları Genel Özelliklerinin Karşılaştırması*, Konya: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Auerswald, David. *A.U.S. Security strategy for the arctic*. 27 Mayıs 2021. Erişim 5 Temmuz 2022. <https://warontherocks.com/2021/05/a-u-s-security-strategy-for-the-arctic/#:~:text=Any%20new%20U.S.%20Arctic%20security,by%20either%20China%20or%20Russia>.

Boyd, Rognvald, Terje Bjerkgård, Bobo Nordahl ve Henrik Schiellerup. *Mineral Resources in the Arctic*. Norne: Geological Survey of Norway, 2016.

Büyüksağnak, Barbaros. Svalbard (Spitsbergen) Antlaşması ve Türkiye. 27 Kasım 2017. Erişim 5 Temmuz 2022. <https://drive.google.com/file/d/177BqGZ1DXSrgHlwzi3619P6rQ0U4LT7G/view>.

Bayatlı, Altay. "Osmanlı ve Kutup Stratejisinin Haritacılık Tarihi ve Coğrafi Keşifler Perspektifinden İncelenmesi." *Trakya Üniversitesi Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi*, 2-1 (2022): 39-91.

Breum, Martin. *Arctic Today*. 17 Ekim 2018. Erişim 11 Temmuz 2022. <https://www.arctictoday.com/china-us-strategic-designs-greenland/>.

Bulkeley, Rip. "Naming Antarctica." *Polar Record*, 52 (262), 15 Mayıs (2015): 2- 15.

Caymaz, Ebru, Barbaros Y Büyüksağnak ve Burcu Özsoy. "Arctic science diplomacy of Norway: A case study of svalbard." *Polar Science*, 7 Ekim 2022: <https://doi.org/10.1016/j.polar.2022.100901>.

Caymaz, Ebru ve Burcu Özsoy. "Türkiye'nin Kutup Bilim Diplomasisi." *İletişim ve Diplomasi, Kamu Diplomasisi ve Ülke Markalama Özel Sayısı*, 7 (2022): 5-24.

Chow, Denise. "In Photos: Take a Tour of the World's 'Doomsday' Seed Vault." Erişim 19 Eylül 2022. <https://www.livescience.com/58016-svalbard-doomsday-seed-vault-photos.html>.

Deamer, Kacey. " 'Doomsday Vault' Gains 50,000 Seeds to Fend Off Food Crises." Erişim 19 Eylül 2022. <https://www.livescience.com/58015-doomsday-seed-vault-receives-new-deposit.html>.

Çelebi, Katip. *Kitâb-ı Cihânnümâ*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2009.

Çoşkun, Feray. "Piri Reis Ve Haritası." *Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi*, 30 Mart, 240 (2013): 8-24.

Demirkılınc, Selçuk. "Politik Bir Bölge Olarak Artika'nın Tanımlanışı." *Küresel Bakışla Kutup Çağı Çalışmalar; İşbirlikleri, Ulusal Çıkarlar*, hazırlayan Harun Gümrükçü, Natalia Shulgina Şanlı, Selçuk Demirkılınc, Aybüke İnan ve Tamer İlbuğa içinde 110-128. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.

Doshi, Rush, Dale Alexis Huang ve Gaoqi Zhang. "Northern Expedition: China's Arctic Activities and Ambitions." Erişim 3 Nisan 2022. *Foreign Policy at Brookings*. Nisan 2021.

Duggan, Jennifer . "Inside the 'Doomsday' Vault." Erişim 18 Eylül 2022. <https://time.com/doomsday-vault/>.

Enchanted Learning. "The Land Area of the Continents." Erişim 5 Haziran 2022. <https://www.enchantedlearning.com/geography/continents/Land.shtml>.

Everett, Karen. "Canada's Arctic Policy Framework: A New Approach to Northern Governance." Erişim 12 Temmuz 2022. *Polar Research and Policy Initiative (PRPI)*. <https://polarconnection.org/canada-arctic-policy-framework/>.

Federation of American Scientists(FAS). "National Security Presidential Directives-NSPD." Erişim 10 Temmuz 2022. <https://irp.fas.org/offdocs/nspd/nspd-66.htm>.

Gautier, Donald L ve Thomas E. Moore. "The 2008 Circum-Arctic Resource Appraisal." *The U.S. Geological Survey (USGS)*. 1-9. California: Menlo Park Publishing Service Center, Erişim 30 Temmuz 2022. <https://>

pubs.usgs.gov/pp/1824/a/pp1824a.pdf.

GlobalSecurity.org. "Arctic Ocean." Erişim 19 Temmuz 2022. <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/arctic.htm>.

Greenpeace.org. "Greenpeace 2020 Annual Report East Asia." Erişim 10 Eylül 2022. Kowloon, Hong Kong: Greenpeace East Asia, (2021):1-44.

Guo, Ling ve Lloyd Steven Wilson. "The Diplomat." Erişim 12 Temmuz 2022. 29 Mart 2020. <https://thediplomat.com/2020/03/china-russia-and-arctic-geopolitics/>.

Gümrükçü, Harun. "Douglas Mawson ve Antarktika." *Küresel Bakışla Kutup Çağı Dizisi 1 Çatışmalar, İşbirlikleri, Ulusal Çıkarlar*, hazırlayan Harun Gümrükçü, Natalia Shulgina Şanlı, Selçuk Demirkılınç, Aybüke İnan ve Tamer İlbuğa içinde 241-249. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.

Gümrükçü, Harun. "Küresel Bakışla Kutup Çağının Genel Hatları." *Küresel Bakışla Kutup Çağı Dizisi 1 Çatışmalar, İşbirlikleri, Ulusal Çıkarlar*, hazırlayan Harun Gümrükçü, Natalia Shulgina Şanlı, Selçuk Demirkılınç, Aybüke İnan ve Tamer İlbuğa içinde 4-26. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.

Gümrükçü, Harun ve İsmail Ceritli . *Küresel Bakışla Kutup Çağı -4,1.Baskı*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.

Gümrükçü, Harun, Sümeyye Güneş, Sabit Alabaş ve Leyla Yılmaz. "Küresel Bakışla Kutup Çağı ve Spitzbergen/ Svalbard'ın Yeri." *Küresel Bakışla Kutup Çağı-4*, hazırlayan Harun Gümrükçü, İsmail Ceritli içinde 1-29. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Hoel, Adolf . *Skrifter Om Svalbard Og Ishavet* . Oslo: 1937.

Denizhaber.com/. 17 Mart 2015. Erişim 5 Temmuz 2022. <https://www.denizhaber.com/roportaj/drburcu-ozsoy-cicek-ile-seanews-dergisi-eylul-2014-icin-yapilan-roportaj-h38637.html>.

İnam, İlknur, Eda Ünal ve Mesut Koçak. "Arktik Bölgesi ve Yürütülen Çalışmalar, Türkiye'nin Kutup Çalışmaları". *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü, 358, (2018).

İnam, İlknur, Eda Ünal ve Mesut Koçak. "Antarktika'ya Bilim Üssü Kurulması Projesi." *Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü, 358, 2018.

Jaklin, G.S.(Hazırlayan). *The Place Names of Svalbard* . Tromsø: Norwegian Polar Institute, 2003.

Karabulut, Hüseyin. "Adı Konmayan Kıta:Grönland Jeostratejik, Jeopolitik ve Jeoekonomik Boyutları." *Küresel Bakışla Kutup Çağı Dizisi-5 Yedi Ada Yedi Sorun Yedi Çözüm*, hazırlayan Hüseyin Karabulut, Harun Gümrükçü, Zeynep Seda Soylu içinde 259-288. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.

Karakaş, Gökhan. "Antarktika'ya Türk bilim üssü kurulacak." 02 Mayıs 2013. Erişim 6 Temmuz 2022. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/antarktika-ya-turk-bilim-ussu-kurulacak-1701898>.

Karasoy, Ceyhan. "Kuzey Buz Denizi Rotaları ve Türkiye." *Küresel Bakışla Kutup Çağı 4*, hazırlayan Harun Gümrükçü ve İsmail Ceritli içinde 87-106. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.

Kirişçioglu, Fatih M. "Sibirya'daki Türkler ve Dilleri." *Türk Dili*, Yıl: 70, 839. Kasım 2021:20-31.

Konişev, Valeriy Nikolayevič, Aleksandr Anatolyevič Sergunin ve Ekaterina Bayram. "Rusya'nın Arktika'daki Ulusal Çıkarları:Mitler ve Gerçekler." *Küresel Bakışla Kutup Çağı Çatışmalar,İşbirlikleri,Ulusal Çıkarlar*, hazırlayan Harun Gümrükçü, Natalia Shulgina Şanlı, Selçuk Demirkılınç, Aybüke İnan ve Tamer İlbuğa içinde 192-204. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.

Kraska, James. "The New Arctic Geography and U.S. Strategy." *Arctic Security in an Age of Climate Change*, hazırlayan James Kraska içinde 244- 266. Cambridge University Press, 2011. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511994784>.

- Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE). “IV. Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı”. Erişim 8 Temmuz 2022. https://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/4_ukbc_ozet_kitabi-13-11-2020.pdf.
- Kürtüm, Turgay. “Avrasya’da Runik Yazı.” Türkler, hazırlayan Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca. 3. cilt içinde 776-785. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Lackenbauer, Whitney P ve Ryan Dean. *Canada’s Northern Strategy Under the Harper Conservatives: Key Speeches and Documents on Sovereignty, Security, and Governance 2006-15*. Calgary: (Centre for Military, Security, and Strategic Studies, 2016) Erişim 9 Ağustos 2020. <https://pubs.aina.ucalgary.ca/dcass/82783.pdf>.
- Lagerbring, Sven. *İsveççenin Türkçe ile Benzerlikleri İsveçlilerin Türk Ataları*. Hazırlayan Abdullah Gürgün. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1. Baskı, 2008.
- Loukacheva, Natalia . *Polar Law Textbook*. (Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 2010) Erişim 11 Ağustos 2022. <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701555/FULLTEXT01.pdf>.
- Malatyalı, Emine ve Kaya Yılmaz. “Yapılandırmacı Öğrenme Sürecinde Kavramlar ve Önemi: Kavramların Pedagojik Açısından İncelenmesi.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2010), 3-14.
- MAM Kutup Araştırmaları Enstitüsü. “Ulusal Kutup Bilim Programı 2018 - 2022.” Erişim 8 Temmuz 2022. <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/tr/yan-menu/ulusal-kutup-bilim-programi-2018-2022>.
- Marmara Araştırma Merkezi (MAM) ve Kutup Araştırmaları Enstitüsü (KARE). “Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı.” Erişim 4 Temmuz 2022. <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/tr/yan-menu/ulusal-kutup-bilimleri-calistayi-ve-kutup-senligi>.
- Mazur, İvan. “Arktika Global Dünyanın Gelişiminde Bifürkasyon Noktası.” Çeviren Natalia Shulgina Şanlı. *Küresel Bakışla Kutup Çağı Çatışmalar İşbirlikleri Ulusal Çıkarlar*, hazırlayan Harun Gümrükçü, Natalia Shulgina Şanlı, Selçuk Demirkılınç, Aybüke İnan ve Tamer İlbuğa içinde 150-161. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2015.
- Middleton, Alexandra. “Fuzzy Signals to Potential Observer States in the Arctic Council.” *Global Affairs Review*, 2- 2, Sonbahar/Kış (2021):1-26
- Misund, Ole Arve. “Academia in Svalbard: an increasingly important role for research and education as tools for Norwegian policy.” *Polar Research*, 36-1, (2017):1-8. <https://doi.org/10.1080/17518369.2017.1308131>.
- New World Encyclopedia. “Sami.” Erişim 21 Temmuz 2022. <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Sami>.
- Nilsen, Thomas. “China seeks a more active role in the Arctic.” *The Barents Observer*. 11 Mayıs 2019. Erişim 12 Temmuz 2022. <https://thebarentsobserver.com/en/arctic/2019/05/china-seeks-more-active-role-arctic>.
- Northern Forum. “Sakha Republic (Yakutia), Russia.” Erişim 14 Temmuz 2022. <https://www.northernforum.org/en/members/342-sakha-republic-yakutia-russia>.
- Patrik, Lantto. “Saami.” *Encyclopedia of the Arctic*, hazırlayan Mark Nuttall içinde 1811-1815. New York: Routledge, 2005.
- Nuttall, Mark. “Arctic: Definitions And Boundaries. *Encyclopedia of the Arctic* hazırlayan Mark Nuttall içinde 117-121. New York: Routledge, 2005.
- Obama White House. “National Strategy For the Arctic Region.” 10 May 2013. Erişim 18 Ağustos 2022. https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/nat_arctic_strategy.pdf.
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ). Ulusal Kutup Bilim Programı. Erişim 3 Temmuz 2022. <http://pdo.metu.edu.tr/3-ulusal-kutup-bilimleri-calistayi>.
- Özkul, Faruk. “Celâl Nuri İleri’nin “Türkçemiz” Adlı Eseri ve Türkçe İle İlgili Düşüncelerinin Değerlendirilmesi.” Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

- Özsoy, Burcu. "Kutup Bölgelerinin Türkiye İçin Önemi." *Samsun E Dergi*. 5: 90-95. Samsun: Büyükşehir Belediyesi, 2022.
- Özsoy, Burcu, Harun Gümrükçü, Seriya Sezen ve Ebru Caymaz. (20 Temmuz 2022) "Kutuplar Politikası, Deniz Taşımacılığı ve Türkiye" [Konferans]. Zoom. Erişim 20 Temmuz 2022. https://denizhukuku.bilgi.edu.tr/media/document/2022/08/25/afis_ebamer_2022_0I9IY6Q.pdf.
- Paul, Michael ve Göran Swistek. "Russland in der Arktis." *Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik*, Ekim 2021. Erişim Ağustos 2022. <https://doi.org/10.18449/2021S19v02>.
- Refworld."Chronology for Yakut in Russia." Erişim 20 Ağustos 2022. <https://www.refworld.org/docid/469f38d5c.html>.
- Research in Svalbard Portal (RIS). "Research in Svalbard Portal." Erişim 8 Temmuz 2022. <https://www.researchinsvalbard.no/>.
- Roald, Berg. "From "Spitsbergen" to "Svalbard" Norwegianization in Norway and in the "Norwegian Sea", 1820–1925." *Article in Acta Borealia*. 30-2, 154–173. 2013. <https://doi.org/10.1080/08003831.2013.843322>.
- Rossi, Christopher R. "A Unique International Problem": The Svalbard Treaty, Equal Enjoyment, and Territorial Rights, and Terra Nullius: Lessons of Terra Nullius: Lessons of Territorial Temptation from History." *Washington University Global Studies Law Review*. 15-1, (2015): 93-136.
- Rossi, Christopher R. "Terra Nullius and the "Unique" International Problem of Svalbard." Published online by Cambridge University Press, (2017):129- 169. <https://doi.org/10.1017/9781316871935.004>.
- Senger, Kim, Brugmans Peter, Grundvåg Sten-Andreas, Jochmann Malte Michel, Nøttvedt Arvid, Olaussen Snorre, Skotte Asbjørn, ve Smyrak-Sikora Aleksandra "Petroleum, coal and research drilling onshore Svalbard: a historical perspective." *Norwegian Journal of Geology*, 99-3, DOI: 10.17850/njg99-3-1.
- Salama, Vivian, Rebecca Belhaus, Andrew Restuccia, ve Michael C Bender. "President Trump Eyes a New Real-Estate Purchase: Greenland." *The Wall Street Journal*. 16 Ağustos 2019. Erişim 10 Temmuz 2022. <https://www.wsj.com/articles/trump-eyes-a-new-real-estate-purchase-greenland-11565904223>.
- Scott, Michon ve James Overland. "2018 Arctic Report Card: Multi-year stretch of record and near-record warmth unlike any period on record." *Climate.gov*. 11 Aralık 2018. Erişim 9 Temmuz 2022. <https://www.climate.gov/news-features/featured-images/2018-arctic-report-card-multi-year-stretch-record-and-near-record>.
- Schweizer, Jürg. "Engagement in der Arktis." *Wsl-Magazin Diagonal*. 18/1, (2018): 10-13.
- Stephen, J. Blank. "Russia in the Arctic." *US Army War College USAWC Press*, 2011. Erişim 1 Ağustos 2022. <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1572&context=monographs>.
- Steplavage, Yvonne. "Die Geschichte der Sami." *Nordeuropa Reisen*. Erişim 22 Temmuz 2022. <https://www.nordeuropa-reisen.de/lapland/sami-geschichte/sami-geschichte.html>.
- Stroud, Melissa. "The Origin and Genetic Background of the Sámi." *The University of Texas at Austin*. Erişim 25 Haziran 2022. <https://www.laits.utexas.edu/sami/dieda/hist/genetic.htm>.
- Strouk, Mayline. "Opening-up the Arctic through international science: The Case of Svalbard, Norway." *Arctic Portal*. Erişim 19 Ekim 2022. <https://arcticyearbook.com/arctic-yearbook/2021>.
- Svalbard Science Forum (SSF). "Research communities." Erişim 10 Eylül 2022. <https://www.forskningsradet.no/en/svalbard-science-forum/svalbard-research-planning/research-communities/>.
- S&P Global Commodity Insights." Russia approves Arctic strategy up to 2035." 27 Ekim 2020. Erişim 11 Temmuz 2022. <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/coal/102720-russia-approves-arctic-strategy-up-to-2035>.

- Tamnes, Rolf. "Arctic Security and Norway." *Arctic Security in an Age of Climate Change*, hazırlayan James Kraska içinde, 47 - 63. Cambridge University Press, 2011. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511994784.005>. TBMM.15 Temmuz 2022. <https://www.tbmm.gov.tr/>.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. Erişim 6 Temmuz 2022. <https://www.mfa.gov.tr/>.
- T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022). Erişim 7 Temmuz 2022. https://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/ulusal_kutup_bilim_programi.pdf.
- T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022), "UKBP İzleme ve Değerlendirme Raporları." Erişim 7 Temmuz 2022. <https://kare.mam.tubitak.gov.tr/yan-menu/ulusal-kutup-bilim-programi-2018-2022>.
- The Arctic Council. "Arctic Council Observers." Erişim 12 Haziran 2022. <https://www.arctic-council.org/about/observers/>.
- The Arctic Institute. "Russia." Erişim 10 Haziran 2022. <https://www.thearcticinstitute.org/countries/russia/>.
- The Crop Trust. "Svalbard Global Seed Vault." Erişim 19 Ekim 2022. <https://www.croptrust.org/work/svalbard-global-seed-vault/>.
- The National Ocean Economics Program (NOEP), "Arctic Natural Resources." Erişim 22 Eylül 2022. <https://www.oceaneconomics.org/>.
- The United States Geological Survey (USGS). "90 Billion Barrels of Oil and 1,670 Trillion Cubic Feet of Natural Gas Assessed in the Arctic." 22 Temmuz 2008. Erişim 9 Temmuz 2022. <https://www.usgs.gov/media/audio/90-billion-barrels-oil-and-1670-trillion-cubic-feet-natural-gas-assessed-arctic>.
- Timothy, Heleniak. "Migration in the Arctic." *Arctic Portal Arctic Yearbook 2014. 1-23*. Erişim 16 Haziran 2022. https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2014/Scholarly_Papers/4.Heleniak.pdf.
- Torbjørn, Pedersen. "The politics of research presence in Svalbard." *The Polar Journal*, 11-2 413-426. 2021. <https://doi.org/10.1080/2154896X.2021.1883900>.
- Topdemir, Hüseyin Gazi. "Takıyyüddin Er-Râsîd." *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 454-456. Erişim 5 Eylül 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/takiyyuddin-er-rasid>.
- Turksail. "Buzul Kıta Antarktika'dan Yansımalar." Erişim 4 Temmuz 2022. <https://turksail.com/seart/14995-buzul-cta-antarktikadan-yansimalar>.
- Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TUDAV). "Türkiye'nin Antarktika Araştırma Seferi 2016." 14 Mart 2016. Erişim 4 Haziran 2022. <https://tudav.org/calismalar/turk-antarktik-bilim-programi/seferler/turkiyenin-antarktika-arastirma-seferi/>.
- Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TUDAV). "Türk Bilim İnsanları Antarktika'daki Çalışmalarını Tamamladı 2016." Erişim 16 Haziran 2022. <https://tudav.org/calismalar/turk-antarktik-bilim-programi/seferler/turk-bilim-insanlari-antarktikadaki-calismalarini-tamamladi/>.
- Türk Dil Kurumu. Erişim 13.06.2022. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). "Spitsbergen İle İlgili Olarak 9 Şubat 1920 Tarihinde Paris'te İmzalanan Antlaşmaya Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi." Türkiye Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Tutanak Dergisi.
27. Dönem, 6. Yasama Yılı, 1'inci Toplantı, 6 Ekim 2022 Perşembe, 14. Erişim 8 Ağustos 2022. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3018.
- U.S. Department of Defense. "Department of Defense Arctic Strategy." Haziran 2019. Office of the Under Secretary

of Defense for Policy. Erişim 10 Ağustos 2022. <https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF>.

Ülkar, Esra. “Antarktika ekibi yola çıktı.” 29 Mart 2016. Hürriyet. Erişim 26 Ağustos 2022. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/antarktika-ekibi-yola-cikti-40077279>.

V.Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı. Kocaeli: TÜBİTAK MAM KARE, 2021.

The Arctic Economic Council(AEC). Erişim 1 Ağustos 2022. <https://arcticeconomiccouncil.com/>.

Williams, Ian, Heather A. Conley, Nikos Tsafos ve Matthew Melino. “America’s Arctic Moment/Great Power Competition in the Arctic to 2050.” Washington: The Center for Strategic and International Studies (CSIS), (2020).

Wither, James K. “Svalbard: NATO’s Arctic ‘Achilles’ Heel’.” 11 Şubat 2022. *Per Concordiam*. Erişim 18 Eylül 2022. <https://perconcordiam.com/svalbard-natos-arctic-achilles-heel/>.

World Economic Forum. “China Institute of International Studies.” Erişim 12 Temmuz 2022.

<https://www.weforum.org/search?query=China+Institute+of+International+Studies>.

Yurtoğlu, Bilal.”İbrahim Edhem Paşa’nın ‘Medhal-i ‘İlm-i Jeoloji’ Başlıklı Makalesi.” *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 21-1, (2020): 101-149.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi. Erişim 7 Temmuz 2022. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>.

